

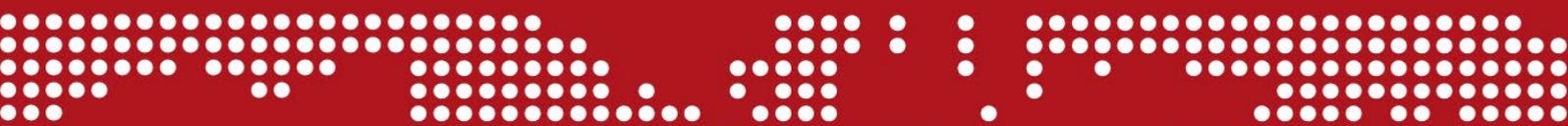
Фінансується
Європейським
Союзом

DRC DANISH
REFUGEE
COUNCIL

Звіт DRC щодо моніторингу потреб у соціально-правовому захисті в Україні

Жовтень – грудень 2025

Зміст

Вступ	3
Основні висновки	3
Методологія.....	4
Оновлення контексту	6
Ключові законодавчі зміни.....	7
Особиста свобода та свобода пересування.....	9
Вимушене переміщення.....	9
Свобода пересування	13
Загрози, насильство та шкода	16
Гендерно зумовлене насильство.....	19
Спроможність до подолання наслідків і гідність.....	24
Правовий статус і права	26
Житло, земля та майно (НЛР): Втрата, пошкодження та безпека користування/володіння	29
Наскрізні ризики у сфері захисту, що впливають на людей похилого віку та осіб з інвалідністю	32
Право на освіту	34
Право на здоров'я	35
Право на працю.....	38
Рекомендації.....	41
Органам державної влади.....	41
Гуманітарній спільноті	42

Вступ

У цьому звіті узагальнено результати моніторингу у сфері захисту DRC, проведеного в Україні в Сумській області, Харківській та Донецькій областях, Дніпропетровській та Запорізькій областях і Миколаївській та Херсонській областях в період з 1-го жовтня до 31-го грудня 2025 року. У цьому звіті ми намагаємось виявити тенденції щодо ризиків для захисту та порушень прав, проблем, з якими стикається населення, яке постраждало від конфлікту, та бар'єрів у доступі до послуг (особливо для найбільш вразливих верств населення) в обстежених районах за звітний період. Отримані результати служать основою для прийняття поточних і планованих заходів гуманітарної допомоги, дозволяють виявляти вразливих людей для отримання індивідуальної підтримки і підтримують діяльність із адвокації, засновану на фактичних даних, від імені відповідних осіб. Результати моніторингу у сфері захисту відображаються на інтерактивній інформаційній панелі, що дозволяє DRC та всім відповідним зацікавленим сторонам легко отримати доступ до цих даних.

Щоб переглянути **Панель моніторингу у сфері захисту**, в якій узагальнено основні результати за звітний період, натисніть [тут](#).

Основні висновки

- Безпека цивільного населення продовжує погіршуватися в усіх охоплених моніторингом регіонах, що зумовлено географічним розширенням бойових дій, зростанням використання FPV-дронів, ракетних та авіаційних ударів, а також широким забрудненням територій нерозірваними боєприпасами (НРБ) / вибухонебезпечними залишками війни (ВЗВ). Цивільне населення повідомляє про стабільно низький рівень відчуття безпеки, при цьому на повсякденне життя дедалі більше впливають страх, самообмеження пересування та уникання громадських просторів.
- Систематичні атаки на енергетичну інфраструктуру та спричинені ними перебої в електропостачанні й тепlopостачанні впливають на середовище у сфері захисту для цивільного населення, зокрема на відчуття безпеки та доступ до послуг, при цьому непропорційно сильно страждають люди похилого віку та особи з інвалідністю.
- Переміщення населення залишається тривалим, фрагментованим і переважно короткодистанційним, при цьому основними чинниками руху є зростання небезпеки, пошкодження житла та перебої в наданні послуг, а не доступ до сталих рішень. Самоорганізована евакуація та внутрішньообласне переміщення зростають.
- Повернення залишаються обмеженими, умовними та несталими в усіх регіонах. У випадках, коли відбуваються повернення, воно часто зумовлене втому від переміщення, фінансовим виснаженням або прив'язаністю до місця проживання, а не покращенням безпекової ситуації чи умов відновлення, що підвищує ризики повторного переміщення.
- Свобода пересування суттєво обмежена, передусім через небезпеку, забруднення територій НРБ, пошкодження інфраструктури та скорочення транспортних послуг.

- Ці обмеження непропорційно впливають на людей похилого віку, осіб з інвалідністю, осіб, які здійснюють догляд, та домогосподарства в сільській місцевості, ускладнюючи доступ до медичної допомоги, адміністративних послуг, засобів до існування та гуманітарної допомоги.
- Гендерно зумовлене насильство (ГЗН), зокрема насильство з боку інтимного партнера, залишається поширеним і недостатньо задокументованим, що зумовлено пов'язаним із конфліктом стресом, економічним тиском, переміщенням та шкідливими гендерними нормами. Стигма, страх розголошення, обмежена довіра до органів влади та недостатня кількість послуг у сфері ГЗН продовжують перешкоджати доступу постраждалих до підтримки.
- Небезпека у сфері житла, землі та власності (HLP) залишається одним із ключових ризиків для захисту, що характеризується масштабними пошкодженнями житла, повторними атаками та обмеженим доступом до компенсації. Складність процедур, застарілі порогові показники компенсації, прогалини в документації та цифрова ексклюзія перешкоджають багатьом домогосподарствам у відновленні безпечного житла, змушуючи їх тривалий час проживати в пошкоджених або небезпечних умовах.
- Доступ до документів, що посвідчують особу, та цивільних документів дедалі більше ускладнюється, зокрема для людей похилого віку, осіб з інвалідністю, осіб, які здійснюють догляд, та переміщених домогосподарств. Серед бар'єрів — фінансові витрати, транспортні обмеження, процедурна складність, щорічні вимоги до повторної реєстрації та залежність від цифрових платформ, зокрема «Дія», які залишаються недоступними для багатьох.
- Передача адміністрування соціальних виплат до Пенсійного фонду України посилила бар'єри для доступу, особливо у прифронтових та сільських районах. Довгі черги, обмежене охоплення, нестача персоналу та слабка комунікація призвели до затримок та ексклюзії, що непропорційно впливає на людей з обмеженою мобільністю та обмеженим цифровим доступом.

Загальні тенденції свідчать про перехід від епізодичних криз до сталого тиску з дедалі більшим навантаженням на стійкість цивільного населення, адміністративні системи та спроможність гуманітарного реагування. Без посилення інклюзивних та адаптованих до конкретних територій заходів у сфері захисту ризику вимушеної іммобільності, повторного переміщення та соціальної фрагментації й надалі зростатимуть.

Методологія

Дані моніторингу у сфері захисту були зібрані за допомогою змішаного методологічного підходу, що включає особисті обстеження домашніх господарств, співбесіди з ключовими інформаторами (KI), обговорення у фокус-групах (ОФГ) і безпосереднє спостереження. У звіті також відображені результати моніторингу у сфері захисту, проведеного на рівні Кластера з питань захисту, який разом із іншими партнерами по захисту підтримує DRC, використовуючи структуровані опитування KI. Різноманітність методів збору даних дозволяє зібрати цілісну інформацію і отримати більш глибоке уявлення про потреби і можливості окремих осіб і груп.

Цей збір даних та інформації доповнюється вторинним аналізом даних та обміном інформацією під час координаційних зустрічей на місцевому, регіональному та національному рівнях. Заходи DRC з моніторингу у сфері захисту були спрямовані на

різні групи населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб (ВПО), осіб, які повернулися, та непереміщених осіб, які безпосередньо постраждали від поточного збройного конфлікту як у сільській, так і в міській місцевості.

Графік 1. Сім'ї за статусом переміщеної особи

Не переміщена особа	108	53.7%
Внутрішньо переміщена особа	73	36.3%
Особа, котра повернулася	20	10.0%

Дискусії у фокус-групах допомагають DRC краще зрозуміти потреби громад, що дає змогу застосовувати більш адаптований і чутливий підхід у наданні підтримки. ©DRC Україна, Дніпро, 2025, Крістіна Пашкіна.

У період з 1-го жовтня до 31-го грудня 2025 року команди з питань захисту DRC опитали 201 домогосподарство, що відповідало 522 особам. Більшість опитаних домогосподарств були постраждалими, але не були переміщеними особами (54% — 108 респондентів). З числа опитаних 36% були ВПО (73 респонденти) і 10% — особами, які повернулися (20 респондентів). Усі опитані особи були громадянами України, з яких 60 % становили жінки. Середній вік опитаних склав 44 роки. Середній розмір домогосподарства серед опитаних становив 2,6 особи, що є збільшенням порівняно із середнім показником 2,2 особи у попередньому звітному періоді.

На додаток до збору кількісних даних у всіх регіонах були проведені співбесіди з ключовими інформаторами (СКИ) і ОФГ. Загалом проведено 94 інтерв'ю з ключовими інформантами, з них 16 з чоловіками та 79 з жінками. Інтерв'ю були спрямовані на представників місцевих органів влади, представників громадських груп та лідерів громад, працівників колективних/транзитних місць розміщення, соціальних працівників, гуманітарних працівників та ветеранів.

DRC також провела 49 фокус-групових дискусій, охопивши 482 учасників із ширшої громади, з яких 424 жінки та 58 чоловіків. Додатково проводилися тематичні обговорення на рівні окремих напрямів, зокрема моніторинг захисту, зосереджений на догляді вдома (Сумська область), впливі змін у пенсійному фонді (Дніпропетровська область), а також потребах осіб, які здійснюють догляд (Миколаївська та Херсонська області). У всіх локаціях додаткові фокус-групові дискусії проводилися командами з питань ГЗН з акцентом на ризики гендерно зумовленого насильства для жінок і дівчат-підлітків.

Оновлення контексту

У період з жовтня по грудень 2025 року Збройні сили Російської Федерації (ЗС РФ) продовжували здійснювати масштабні удари по українських містах, зокрема по Києву та інших областях, включаючи цілеспрямовані атаки на енергетичну інфраструктуру. По всій території України електроенергія подається за графіками погодинних відключень для балансування попиту та пропозиції. Посилення обстрілів напередодні зими також призвело до відключень електроенергії тривалістю до 16 годин на добу. Очікується, що ці атаки триватимуть і, ймовірно, посилюватимуться, що ще більше впливатиме на цивільне населення на тлі подальшого зниження температури.

Протягом звітної періоду рівень жертв серед цивільного населення залишався високим, причому найбільшу кількість жертв зафіксовано у листопаді - 288 загиблих і 952 поранених цивільних осіб. Загальна кількість жертв серед цивільного населення в Україні становила щонайменше 2 514 загиблих і 12 142 поранених, що на 31% більше порівняно з 2024 роком і на 70% більше порівняно з 2023 роком.

ЗС РФ також посилили атаки на українську залізничну інфраструктуру. Ці удари спричинили значні перебої в роботі залізниці та призвели до тимчасових змін у розкладі руху поїздів і затримок. На деяких маршрутах «Укрзалізниця» припинила роботу, зокрема поїзд до Краматорська наразі курсує лише до Барвінкового.

Ключові законодавчі зміни

Протягом звітнього періоду було впроваджено низку законодавчих і політичних змін, що мають значення для середовища у сфері захисту та доступу до прав для населення, постраждалого від конфлікту. Хоча ці заходи переважно спрямовані на покращення безперервності надання допомоги, сприяння інклюзії та пом'якшення соціально-економічних ризиків, моніторинг у сфері захисту свідчить, що їхній практичний вплив значною мірою залежить від доступності, охоплення та здатності уразливих груп орієнтуватися в адміністративних вимогах в умовах триваючого конфлікту.

Незважаючи на ухвалення Кабінетом Міністрів постанови № 1347 у жовтні 2025 року, спрямованої на розширення дистанційної оцінки зруйнованого житла, протягом звітнього періоду команди DRC не зафіксували жодного випадку її успішного практичного впровадження. Результати моніторингу у сфері захисту також свідчать про те, що рівень обізнаності щодо Реєстру збитків для України (RD4U) залишається низьким, що підвищує ризик формування хибних очікувань і тривалої невизначеності. ВПО в сільській місцевості часто проживають в орендованому житлі або разом із родичами без офіційних договорів оренди, тоді як рівень користування програмами орендних субсидій залишається низьким, що суттєво підвищує ризики виселення та підриває стабільність проживання.

1 жовтня Уряд ухвалив постанову № 1219¹, якою було продовжено строк фізичної ідентифікації отримувачів пенсій та окремих видів державної соціальної допомоги до 1 листопада 2025 року. Цей захід є особливо актуальним для отримувачів соціальної допомоги, які не мають права на пенсію, осіб з інвалідністю (зокрема осіб з інвалідністю з дитинства) та дітей з інвалідністю. Продовження строку також створює можливість для осіб, які були зареєстровані в органах соціального захисту на тимчасово окупованих територіях або в районах активних бойових дій на початку повномасштабного вторгнення та не подали повторні заяви після 24 лютого 2022 року. З гуманітарної точки зору це продовження зменшує негайний ризик припинення виплат для осіб, які не змогли пройти процедури ідентифікації через переміщення, окупацію, небезпеку або втрату доступу до установ. Водночас моніторинг у сфері захисту свідчить, що вимоги щодо фізичної ідентифікації залишаються суттєвим бар'єром для людей похилого віку, осіб з інвалідністю, осіб, які здійснюють догляд, та мешканців сільських або прифронтових громад. Небезпека, транспортні витрати, обмежена мобільність та відсутність супроводу й надалі обмежують здатність окремих отримувачів допомоги виконувати вимоги навіть за умови продовжених строків. Без проактивного охоплення та мобільної підтримки ризик адміністративної ексклюзії та втрати доходу для найбільш уразливих домогосподарств залишається високим.

На початку листопада Міністерство фінансів запровадило методологію верифікації, пов'язану зі схемою компенсації за облаштування робочих місць/місць провадження господарської діяльності/незалежної професійної діяльності для осіб з інвалідністю². Ця методологія уточнює процедури перевірки фактично понесених витрат на

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2025-%D0%BF#Text>

² Посилання на джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2023-%D0%BF#n12>

адаптацію робочих місць або професійної діяльності, посилюючи прозорість і послідовність у впровадженні. Цей захід має потенціал сприяти інклюзії на ринку праці та довгостроковій самостійності осіб з інвалідністю шляхом забезпечення розумного пристосування. Водночас моніторинг у сфері захисту вказує на потенційні ризики ексклюзії. Вимоги до верифікації можуть бути складними для виконання для осіб, зайнятих у неформальній економіці, переміщених осіб або мешканців територій, постраждалих від конфлікту, де доступ до постачальників, документації чи квитанцій є обмеженим. Без додаткової правової та адміністративної підтримки особи, які найбільше постраждали від бар'єрів до працевлаштування, пов'язаних із конфліктом, можуть залишатися неспроможними скористатися цією програмою.

5 листопада Верховна Рада ухвалила постанову «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» щодо підтвердження страхового стажу»³. Цей законопроект⁴ спрямований на спрощення підтвердження страхового (трудового) стажу для пенсійних цілей у випадках, коли документація була втрачена або знищена внаслідок війни. У законопроекті, який наразі готується до другого читання, враховано поширені труднощі, з якими стикаються особи, що не можуть підтвердити свою трудову історію, зокрема за періоди до 1 липня 2000 року, до запровадження персоналізованого обліку. Ця ініціатива є надзвичайно актуальною в умовах, коли знищення архівів, закриття підприємств і окупація зробили традиційні докази працевлаштування недоступними для багатьох людей. У разі ухвалення ці зміни можуть суттєво зменшити залежність від судових проваджень і тривалих адміністративних процедур, покращивши доступ до пенсій і довгострокової фінансової безпеки. Водночас до завершення законодавчих змін багато постраждалих осіб залишаються під ризиком затримки або відмови в доступі до пенсій, що посилює бідність і залежність серед людей похилого віку та домогосподарств, постраждалих від конфлікту.

5 листопада Кабінет Міністрів ухвалив постанову № 1433⁵, якою було запроваджено одноразову зимову фінансову підтримку в розмірі 6 500 грн для окремих уразливих груп протягом зимового періоду 2025/26 років, зокрема для ВПО з інвалідністю (I групи) та самотніх пенсіонерів, які відповідають визначеним критеріям доходу. Право на отримання допомоги мають бути повідомлені переважно через застосунок «Дія» або, за його відсутності, через канали комунікації Пенсійного фонду. Хоча цей захід має значний потенціал для зменшення зимових ризиків шляхом підтримки доступу до опалення, харчування та предметів першої необхідності, моніторинг у сфері захисту виявив занепокоєння щодо доступності. Залежність від цифрових механізмів інформування та подання заяв може сприяти ексклюзії людей похилого віку, осіб з інвалідністю та мешканців сільських або прифронтових територій, які не мають смартфонів, стабільного зв'язку або цифрових навичок. Результати моніторингу послідовно свідчать, що підходи, які є «цифровими за замовчуванням» посилюють залежність від посередників, підвищують рівень плутанини та створюють ризики дезінформації або зловживань. Без доступних офлайн-альтернатив і механізмів підтримки під час подання заяв захисний ефект зимової допомоги може бути нерівномірним і не досягати тих, хто найбільше її потребує.

Загалом нещодавні законодавчі зміни відображають позитивний намір адаптувати системи соціального захисту, інклюзії людей з інвалідністю та пенсійного забезпечення

³ Посилання на джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4685-20#Text>

⁴ Посилання на джерело: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=13705-%D0%B4&conv=9>

⁵ Посилання на джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1433-2025-%D0%BF#n125>

до реалій воєнного часу. Однак моніторинг у сфері захисту показав, що стійкі бар'єри, пов'язані з мобільністю, цифровою ексклюзією, безпековими умовами, прогалинами в документах та обмеженою спроможністю установами, і надалі визначають, хто на практиці може скористатися цими заходами. Без цільової комунікації, допомоги в доступі та спрощених процедур існує ризик, що реформи ненавмисно посилять наявні нерівності, зокрема для людей похилого віку, людей з інвалідністю, осіб, які здійснюють догляд, та переміщених осіб у сільських і прифронтових громадах.

Особиста свобода та свобода пересування

Вимушене переміщення

У всіх охоплених моніторингом регіонах вимушене переміщення й надалі насамперед зумовлене безпековою ситуацією; основними причинами послідовно називають обстріли/атаки на цивільних осіб, а також руйнування/пошкодження житла та майна з повітря. Хоча базові чинники переміщення залишаються незмінними, інтенсивність, закономірності та демографічні профілі переміщення суттєво різняться залежно від регіону, відображаючи різні рівні небезпеки, спроможності домогосподарств до подолання наслідків та доступу до послуг.

У південних областях, зокрема в Миколаївській та Херсонській, динаміка переміщення залишалася відносно стабільною порівняно з попереднім кварталом. Дані опитування свідчать, що пов'язане з конфліктом насильство залишається домінуючою причиною переміщення (100% у Миколаївській області та 77% у Херсонській), поряд із пошкодженням і руйнуванням житла та майна. Якісні дані демонструють чіткий демографічний розрив: молодші люди та сім'ї з дітьми частіше переїжджають, тоді як люди похилого віку залишаються на місці через фінансові обмеження, стан здоров'я, обов'язки по догляду та обмежений доступ до альтернативного житла. Ця закономірність сприяє «закріпленню» людей похилого віку в локаціях підвищеного ризику, посилюючи занепокоєння у сфері захисту, пов'язані з мобільністю, доступом до послуг і соціальною ізоляцією.

У Сумській області обстріли та ракетні атаки залишаються універсальним чинником, тоді як пошкодження й руйнування житла дедалі більше обмежують можливості повернення. Водночас зростає частка ВПО, які повідомляють про наміри інтегруватися на місці, що свідчить про поступову адаптацію попри триваючу небезпеку. Однак якісні дані виявили підвищену тривожність як серед ВПО, так і серед непереміщених мешканців, при цьому громади активно готуються до потенційної евакуації та висловлюють страх щодо недостатньої підтримки в разі переміщення.

Графік 3. Чинники впливу на переміщення

Обстріл, напади на цивільне населення	64	87.7%
Знищення або пошкодження житла, землі та/або майна...	40	54.8%
Відсутність доступу до основних послуг (охорона здоро...	20	27.4%
Пошкодження/руйнування інфраструктури	18	24.7%
Вплив нерозірваних боєприпасів/наземних мін	14	19.2%
Відсутність доступу до безпечного та гідного житла	12	16.4%
Відсутність доступу до засобів до існування, зайнятості т...	12	16.4%
Окупація майна	5	6.8%
Пошкодження/руйнування інфраструктури	4	5.5%
Інше	3	4.1%
Кримінальність	1	1.4%

Цей «випереджувальний» стрес підкреслює психологічний тягар зтяжної небезпеки навіть за відсутності негайного переміщення. Подібні тенденції короткодистанційного та циклічного переміщення зберігаються в Харківській області, де переміщення здебільшого є короткодистанційним і циклічним, особливо у прифронтових і наближених до фронту громадах. Чинники такі самі, як і в попередніх кварталах — обстріли, руйнування житла, забруднення територій НРБ, а також порушення надання послуг — але з більшою інтенсивністю. Люди похилого віку, люди з інвалідністю та домогосподарства з низькими доходами залишаються непропорційно ураженими, що посилює занепокоєння щодо нерівного впливу ризиків та обмеженої спроможності безпечно переміщуватися, водночас наміри повернення загалом суттєво не змінилися.

У Дніпропетровській області протягом звітного періоду переміщення населення посилилося внаслідок розширення бойових дій на раніше менш уражені території, а також через активніше застосування FPV-дронів та авіаударів. Переміщення тут переважно має самостійний і реактивний характер, що відображає зменшення можливостей залишатися в місцях походження, а не результат організованої евакуації.

За даними Кластера з питань захисту у Дніпропетровській області, профіль переміщеного населення характеризується високою часткою людей старшого віку — особи віком 60 років і старше становлять приблизно 34–45% від загальної кількості переміщених осіб, поряд із значною кількістю жінок та осіб з обмеженою мобільністю. Дані свідчать, що переміщення переважно відбувається в межах області, що вказує на обмежені можливості вибору та залежність від умовно безпечніших локацій, а не від наявності довгострокових рішень.

Евакуація

У жовтні–грудні 2025 року динаміка евакуації в охоплених моніторингом регіонах визначалася ескалацією небезпеки, нерівномірним впровадженням заходів обов'язкової евакуації та стійкими структурними й психосоціальними бар'єрами, що обмежують пересування цивільних осіб. Хоча рамкові механізми евакуації існують у всіх регіонах, їхня здійсненність, рівень використання та результати з погляду захисту істотно різняться, що формує різні профілі ризику для постраждалих груп.

Учасники зазначали, що евакуація з прифронтових громад, зокрема в Донецькій області у Краматорському районі, залишалася обмеженою. Загальна кількість евакуйованих зменшилася, тоді як самоевакуація зростає, насамперед із найбільшими відтоками населення з Краматорська, Дружківки та Костянтинівки. Серед бар'єрів — обмежений доступ до доступного за ціною безпечного житла, страх захоплення або пограбування майна, сильна емоційна прив'язаність до домівок і обов'язки з догляду. В окремих населених пунктах територіальних громад Святогірська, Миколаєва та Краматорська було запроваджено заходи обов'язкової евакуації, що сигналізує про формальну ескалацію ризику. Попри це, станом на грудень майже 193 700 цивільних залишалися на підконтрольних уряду територіях Донецької області, що підкреслює масштаб незадоволених потреб в евакуації за умов обмеженої мобільності⁶.

Дані моніторингу у сфері захисту свідчать, що в Харківській області евакуація залишається короткодистанційною та зумовленою обставинами: мешканці відкладають виїзд, доки безпекова ситуація різко не погіршиться, особливо в прифронтових і наближених до фронту громадах. Серед бар'єрів — відсутність житла, переривання джерел доходу та невизначеність щодо умов у місцях евакуації. Люди похилого віку, люди з інвалідністю та домогосподарства з низькими доходами у сільській місцевості є непропорційно ураженими, що закріплює тенденції повторного переміщення в межах області. Загалом моніторинг у сфері захисту продемонстрував, що рішення щодо евакуації в Харківській області й надалі тісно пов'язані з «порогами» сприйнятої небезпеки, а не з проактивним плануванням, що закріплює тенденції повторного переміщення в межах області.

Суттєва зміна спостерігалася із запровадженням обов'язкової евакуації вперше в Дніпропетровській області 2 грудня 2025 року, яка охопила Новопавлівську, Великомихайлівську та Межівську громади Синельниківського району. Це означало ескалацію ризику та переміщення, відображаючи поширення бойових дій на раніше менш уражені райони. У Запорізькій області обов'язкова евакуація залишалася чинною в Кушугумській громаді, а примусова евакуація дітей тривала в кількох прифронтових населених пунктах. Евакуація зі Степногірська залишалася неможливою через тривалі обстріли, що підкреслює межі механізмів евакуації за активних бойових дій. У місті Запоріжжі в листопаді 2025 відкрито новий транзитний центр для розміщення евакуйованих. Хоча ця додаткова спроможність прийому полегшила подальший рух із півдня Запорізької області, висловлювалися занепокоєння щодо близькості центру до критичної інфраструктури. Прогалини в обізнаності евакуаційних команд щодо доступних послуг у транзитних центрах додатково ускладнюють перенаправлення до інших служб та розселення, а поступове згортання координаційних структур Глобального кластера з координації та організації роботи таборів (СССМ) створює ризик фрагментації, якщо спроможність уряду не зростатиме пропорційно зростанню потреб в евакуації.

⁶ https://dn.gov.ua/en/news/yak-tryvaie-evakuatsiia-tsyvilnoho-naseleniia-na-donechchyni?utm_source=chatgpt.com

У Сумській області масштабна евакуація протягом цього звітного періоду не відбувалася. Однак якісні дані вказують на зростання випереджувальної тривожності: мешканці дедалі частіше готуються до потенційної евакуації, водночас висловлюючи зростаюче занепокоєння, що у разі вимушеного переміщення не отримають належної підтримки. Евакуація й надалі сприймається як крайній захід, що залежить від різкого погіршення безпекової ситуації та низької довіри до систем допомоги під час евакуації.

У Херсонській області, хоча безпекова ситуація залишається нестабільною, масової евакуації не спостерігалось, і більшість мешканців продовжує залишатися. Евакуацію координує обласна військова адміністрація спільно з гуманітарними суб'єктами, поряд із незалежними виїздами, що здійснюються особистим транспортом або за сприяння волонтерів. Бар'єри, виклики та профіль евакуйованих загалом не змінилися порівняно з попереднім кварталом, що свідчить про закріплені обмеження, а не про перехідну динаміку.

Повернення

У всіх охоплених моніторингом регіонах повернення залишається обмеженим, поступовим та значною мірою умовним; протягом звітного періоду не спостерігалось зсуву до масштабного, безпечного або сталого повернення. Рішення про повернення переважно визначаються безпековими міркуваннями, станом житла та економічною здійсненністю, із помітною регіональною варіативністю щодо відносної ваги цих чинників.

Графік 4. Наміри щодо статусу переміщеної особи

Вимушені переселенці		
Інтегруватися місцеву громаду	39	55.7%
Повернутися до місця постійного проживання	23	32.9%
Переїхати до іншої області України	7	10.0%
Переїхати до іншої країни	1	1.4%
Непереміщені		
Залишатися в місці постійного проживання	92	85.2%
Переїхати до іншої області України	16	14.8%
Біженці та репатріанти		
Залишатися в місці постійного проживання	13	65.0%
Переїхати до іншої області України	7	35.0%

У Миколаївській області процес повернення триває, але залишається повільним і вибіркоким. Респонденти також наголошували на важливості відновлення житла, соціальної інфраструктури та доступу до засобів до існування для тих, хто повертається.

Однак багато домогосподарств повідомляють про виснаження фінансових ресурсів та обмежену спроможність знову переміщуватися, описуючи повернення як вимушений вибір, а не як стале відновлення. У Херсонській області припинення бойових дій та покращення безпеки є домінуючими чинниками намірів повернення, що відображає тривалу нестабільність безпекового середовища. Зокрема, хоча частина домогосподарств уже повернулася туди, де житло було цілим або очікувалося його відновлення, багато хто повідомляє про виснаження фінансових ресурсів та обмежену спроможність знову переміщуватися, описуючи повернення як вимушений вибір, а не як стале відновлення.

У Сумській області наміри дедалі більше орієнтовані на локальну інтеграцію, а не на повернення. Понад половина опитаних домогосподарств повідомила про плани залишатися в приймаючих громадах на довгостроковій основі, що є помірним зростанням порівняно з попереднім кварталом. Натомість частка респондентів, які висловлюють намір повернутися до місця походження, залишається низькою та загалом не змінилася. Як і в інших регіонах, покращення безпеки та припинення бойових дій були визначені як основні передумови повернення, що підкреслює залежність рішень про мобільність від ширшої динаміки конфлікту, а не від індивідуальних траєкторій відновлення.

У Дніпропетровській та Запорізькій областях протягом звітного періоду не спостерігалось суттєвих змін у тенденціях повернення. Динаміка переміщення й надалі характеризується переважно виїздом із місць походження та вираженою перевагою залишатися в приймаючих громадах. Переважна більшість респондентів висловила намір залишатися та інтегруватися, а не повертатися, що відображає стійкі бар'єри для повернення. Ці бар'єри насамперед є економічними та структурними, зокрема для людей похилого віку з обмеженою мобільністю та низьким пенсійним доходом, а також через очікуване припинення допомоги, пов'язаної з переміщенням, у разі повернення. У поєднанні з триваючою небезпекою в місцях походження ці чинники роблять повернення здебільшого нездійсненим та несталим, і протягом кварталу не спостерігалось ознак прогресу до довгострокових рішень.

Подібним чином, у Харківській області повернення залишаються обмеженими й часто короткостроковими, що відповідає попереднім кварталам. Чинники намірів повернення з часом залишаються сталими: майже універсально називають покращення безпеки та припинення бойових дій, далі — компенсацію за пошкоджене або зруйноване майно та відновлення інфраструктури. Якісні дані підтверджують, що хоча бажання повернутися залишається сильним, його стримує гостре усвідомлення триваючих ризиків і обмеженої доступності послуг у місцях походження. У Донецькій області не спостерігалось суттєвих змін у динаміці повернення. Повернення залишається рідкісним, короткостроковим та значною мірою обмеженим через тривалу небезпеку, масштабні пошкодження житла та обмежений доступ до послуг. Як і в інших прифронтових регіонах, умови для безпечного, добровільного та гідного повернення ще не створені, а наміри повернення залишаються радше прагненням, ніж реально здійсненим планом.

Свобода пересування

У всіх охоплених моніторингом регіонах свобода пересування залишається суттєво обмеженою, насамперед через небезпеку, забруднення територій вибухонебезпечними предметами та сукупний вплив пошкодженої інфраструктури й обмежених транспортних можливостей. Хоча характер обмежень різниться залежно

від регіону, простежується стала тенденція зумовленого безпекою самообмеження, посилена структурними та логістичними бар'єрами, що призводить до зниження доступу до послуг, засобів до існування та допомоги, особливо для людей похилого віку, людей з інвалідністю та осіб зі зниженою мобільністю.

У Миколаївській і Херсонській областях свобода пересування й надалі системно обмежується мінним забрудненням та наявністю НРБ, що відповідає попереднім звітним періодам. Мешканці повідомляли, що свідомо уникають сільськогосподарських полів, лісосмуг, прибережних зон і другорядних доріг, якими раніше користувалися щодня, що істотно обмежує засоби до існування та доступ до природних ресурсів. У Херсонській області понад половина респондентів визначила НРБ як ключовий бар'єр для пересування, і надалі повідомляється про випадки травмування цивільних. Як зазначив один учасник ОФГ: **«Збирати дрова в лісистих місцевостях небезпечно через мінне забруднення»**. Ці ризики підтримують стійке відчуття небезпеки навіть у районах, які сприймаються як відносно стабільні. Транспортні бар'єри додатково погіршують обмеження мобільності, особливо в Херсонській області, де обмежена доступність та нерегулярність громадського транспорту ускладнюють доступ до медичної допомоги, соціальних послуг і ринків. У Миколаївській області респонденти наголосили на недостатності пільгових транспортних схем для пенсіонерів, які є обмеженими за тривалістю й частотою та не відповідають реальним потребам у пересуванні. Люди похилого віку та особи з хронічними захворюваннями або зі зниженою мобільністю стикаються з додатковими бар'єрами, часто фізично не маючи можливості самостійно дістатися до аптек, закладів охорони здоров'я або адміністративних послуг. За відсутності доступної інфраструктури та надійного транспорту ці групи стають дедалі більш залежними від неформальних мереж підтримки, що посилює ізоляцію та вразливість.

У Сумській області обмеження свободи пересування зумовлені переважно активними бойовими діями та надзвичайними безпековими ризиками, а не формальними заборонами. Постійні обстріли, активність дронів і керовані авіабомби призводять до широко поширеного страху, через що цивільні добровільно обмежують себе межами домівок. Мешканці повідомляли, що активно уникають відвідування локацій, які сприймаються як повторювані цілі, зокрема лікарень, сервісних центрів, магазинів і залізничних станцій, що обмежує доступ до охорони здоров'я та базових послуг. Люди похилого віку були особливо уражені: деякі повідомляли, що фактично живуть у «замкненому просторі» через страх, порушення транспортного сполучення, забруднення територій НРБ та відсутність доступних укриттів. Деякі перевізники зменшили або припинили роботу в районах підвищеного ризику, залишаючи цілі села фактично ізольованими. Як пояснив один надавач послуг: **«Люди бояться виходити з дому... багато літніх людей фактично живуть у замкненому просторі; вони бояться навіть ходити селом чи виходити за межі дворів... Тому будь-яка поїздка — це ризик»**. Забруднення територій НРБ додатково обмежує переміщення в межах і між населеними пунктами, перетворюючи звичні справи на рішення, що загрожують життю, та різко обмежуючи доступ до послуг, допомоги й засобів до існування.

У прифронтових районах Дніпропетровської та Запорізької областей свобода пересування дедалі більше обмежується сприйнятою небезпекою та самоізоляцією, а не прямими адміністративними обмеженнями. Мешканці повідомляють, що уникають відкритих просторів, громадських місць і пересування після настання темряви через загрозу FPV-дронів, керованих авіабомб і баражувальних боєприпасів. У деяких громадах близькість до військових та потенційних цілей додатково підвищує тривожність і зменшує повсякденну мобільність. Ці поведінкові зміни, зумовлені

факторами безпеки, посилюються інфраструктурними та логістичними бар'єрами. Громадський транспорт працює нерегулярно або лише в окремі дні та часто переривається через обстріли, фактично «замикаючи» мешканців у межах населених пунктів. У деяких локаціях, як-от Степногірськ, пересування й евакуація стали неможливими через постійні бойові дії, тоді як в інших через близькість до фронту запроваджено обмеження доступу та спеціальні перепусткові режими. Перебої мобільного зв'язку додатково підривають безпечне пересування, обмежуючи доступ до екстрених служб та інформації. Ці обмеження непропорційно впливають на людей похилого віку, людей з інвалідністю, жінок та осіб, які здійснюють догляд, збільшуючи бар'єри для доступу до медичної допомоги, соціальної підтримки та засобів до існування.

У Харківській області триваючі обстріли та забруднення територій ВВП і далі суттєво обмежують свободу пересування, особливо в прикордонних і прифронтових громадах. Деякі громади описують як фактично поділені на придатні та непридатні для проживання зони через пошкодження інфраструктури та близькість до бойових дій. Цивільні адаптують щоденні завдання під небезпеку, обмежуючи пересування в певний час доби. Транспортні витрати, відстань і небезпека додатково обмежують доступ до спеціалізованих послуг, зокрема психологічної підтримки, особливо в сільській місцевості. Протягом звітного періоду ОФГ та СКІ, проведені в Харківській області, підтверджують, що триваючі обстріли та забруднення територій ВВП і далі суттєво обмежують безпеку та свободу пересування, особливо для людей похилого віку, людей зі зниженою мобільністю та людей з інвалідністю. У Золочівській громаді учасники описали громаду як фактично поділену на «зони, де можна жити, і зони, з яких люди мають евакуюватися», при цьому деякі села залишаються непридатними для проживання через пошкодження критичної інфраструктури та близькість до кордону й активних бойових дій. Крім того, цивільні коригують щоденні завдання через небезпеку, вибираючи для пересування безпечніші години доби. У Золочівській громаді учасники ОФГ зазначили: **«Ми намагаємося вирішити всі питання — відвідати ЦНАП, магазини та пошту — до обіду, бо обстріли найчастіше починаються ввечері»**. Доступ до спеціалізованої психологічної підтримки залишається обмеженим, особливо в сільських і наближених до фронту населених пунктах, де відстань і транспортні витрати додатково зменшують звернення по допомогу, — повідомив ключовий інформатор із Малої Данилівки.

У Донецькій області свобода пересування залишається критично обмеженою через тривалі бойові дії, часті обстріли, повітряні тривоги та масштабне мінне забруднення і забруднення територій ВЗВ. Цивільні повідомили, що значно обмежують вихід із дому, особливо ввечері; люди похилого віку, люди з інвалідністю та домогосподарства з низькими доходами стикаються з комплексом бар'єрів через фізичні обмеження, відсутність доступного транспорту та недостатню допомогу. Повне припинення залізничного сполучення в напрямку Харківської області додатково зменшило безпечні та доступні за ціною варіанти пересування. Хоча запроваджено шатл-сервіси до альтернативних залізничних станцій, учасники зазначали, що цього недостатньо, аби компенсувати втрату регулярного залізничного транспорту, і це створює проблеми доступності для вразливих груп. Висока вартість проїзду, нерегулярність послуг та відсутність соціального транспорту в багатьох громадах підвищують залежність від приватних або неформальних варіантів, збільшуючи ризик вимушеної іммобільності в районах підвищеного ризику.

Загрози, насильство та шкода

У жовтні–грудні 2025 року загальне безпекове середовище в охоплених моніторингом регіонах продовжувало погіршуватися, при цьому відзначалися розширення географії бойових дій, зростання інтенсивності атак та урізноманітнення типів загроз. У всіх регіонах цивільні повідомляли про стабільно низьке відчуття безпеки, зумовлене майже щоденним впливом обстрілів, ракетних і дронів атак, забрудненням території ВВП та пошкодженням критичної цивільної й енергетичної інфраструктури.

Графік 5. Відчуття безпеки: Фактори, які впливають на це

<u>Бомбардування/обстріли або загроза обстрілів</u>	99	99.0%
<u>Міни або забруднення боєприпасами які не вибухнули</u>	12	12.0%
<u>Присутність збройних сил або силових структур</u>	12	12.0%
<u>Битви між збройними силами або силовими структурами</u>	4	4.0%
<u>Ризики примусового виселення</u>	3	3.0%
<u>Напруга всередині громади</u>	2	2.0%

У прифронтових і раніше окупованих районах, зокрема в Харківській та Херсонській областях, загроза насильства внаслідок конфлікту є щоденною реальністю, що формує сприйняття безпеки. Учасники послідовно описували, що живуть в умовах постійного страху перед обстрілами, авіаударами та мінами. Території, які раніше вважалися безпечними — ліси, сільськогосподарські поля та вулиці сіл — тепер широко сприймаються як небезпечні або недоступні через забруднення НРБ та мінне забруднення. Ця трансформація повсякденних просторів у «заборонені зони», суттєво обмежила цивільне життя та сприяла поширеному відчуттю небезпеки.

У Донецькій області відчуття безпеки залишається вкрай хитким: 61% респондентів повідомили, що почуваються дуже небезпечно або небезпечно. Мешканці більшості громад повідомляють про щоденні або майже щоденні обстріли, активність дронів і періодичні ракетні та балістичні удари; просування лінії фронту в бік населених пунктів Краматорського району помітно підвищило рівень ураження цивільних бойовими діями. Ключовою проблемою у сфері захисту залишається відсутність належних бомбосховищ; учасники зазначали, що цивільні переважно покладаються на приватні підвали, які не відповідають стандартам безпеки та часто є недоступними або непридатними для людей похилого віку та людей з інвалідністю. Посилені атаки на Слов'янську теплову електростанцію протягом звітного періоду додатково підвищили ризики через перебої електропостачання із каскадним впливом на водо- та теплопостачання. Масштабні пошкодження житла, забруднення територій НРБ/ВЗВ та заміновані ділянки й надалі обмежують пересування та підвищують ризик шкоди. Попри ці ризики більшість учасників не планує евакуюватися через фінансові обмеження, страх втрати майна та обов'язки по догляду, часто не маючи жодних

конкретних планів евакуації, що створює ситуацію вимушеної іммобільності в умовах екстремальної загрози.

DRC надає підтримку людям, які постраждали від вибухонебезпечних предметів у Харкові, Харківська область.
© DRC Україна, Харків, Харківська область, листопад 2025, Олена Високолян.

У Харківській області дані опитувань домогосподарств продемонстрували значне погіршення сприйняття безпеки: частка тих, хто відчуває себе небезпечно, зростає з 21% у попередньому звітному періоді до 43% у цьому. Усі респонденти назвали обстріли основним чинником, що підриває відчуття безпеки, далі — забруднення територій НРБ та присутність озброєних осіб. Почастішали атаки на цивільну інфраструктуру, зокрема пошкодження дитсадків, лікарень і електротрансформаторних підстанцій у Харкові, що посилює занепокоєння щодо безпеки базових послуг. Хоча мешканці міст повідомляють, що «адаптувалися» до життя у воєнних умовах, якісні дані показують, що ця адаптація радше відображає управління ризиками, а не поліпшення безпеки. Міська небезпека додатково посилюється пошкодженнями інфраструктури. Через перебої в енергопостачанні вуличне освітлення часто вимикають раніше, змушуючи людей пересуватися пошкодженими вулицями в темряві. **«Тепер світло вимикають раніше, і люди змушені йти додому в темряві»,** — зазначив мешканець Харкова. Подібні умови повідомляли й у сільській місцевості, зокрема в Запорізькій області, де учасники описали відсутність вуличного освітлення від початку повномасштабного вторгнення. Ці умови непропорційно впливають на жінок і дівчат, які повідомили, що уникають публічних просторів після настання темряви через страх домагань або нападу, що фактично запроваджує режим самообмеження на підставі статі, що додатково звужує свободу пересування та доступ до послуг.

У Дніпропетровській та Запорізькій областях безпекова ситуація ще більше погіршилася, що проявилось у зростанні частоти та летальності атак. Більшість домогосподарств (68%) повідомили про стабільно низьке відчуття безпеки, при цьому

страх перед збройним насильством залишається одним із головних стресових чинників. Небезпеку зумовлюють повторювані обстріли, ракетні удари, FPV-дрони, баражувальні боєприпаси та керовані авіабомби, які стають дедалі менш передбачуваними. Ризики залишаються особливо високими в прифронтових і наближених до фронту громадах, водночас великі міські центри, зокрема Запоріжжя, Дніпро, Кривий Ріг, Самар і Павлоград, продовжують зазнавати повторних ударів і пошкоджень інфраструктури. Лише в місті Запоріжжі, за даними влади, пошкоджено кожен четвертий багатоквартирний будинок і майже 2 500 приватних будинків, часто неодноразово⁷. За результатами ОФГ було виявлено еволюцію типів загроз, зокрема прицільних ударів FPV-дронів по освітлених житлових районах, що призвело до поширення повідомлень про широке застосування заходів світломаскування. Зростання присутності військових у деяких населених пунктах додатково ускладнило сприйняття безпеки. Хоча не повідомлялося про конкретні випадки гендерно зумовленого насильства (ГЗН), вчиненого військовими, жінки та дівчата-підлітки послідовно пов'язували присутність озброєного персоналу з підвищенням дискомфорту і зменшенням свободи пересування. Унаслідок цього багато жінок повідомили, що обмежують пересування лише необхідними справами, особливо після настання темряви, що закріплює моделі замкненості й ізоляції.

У Сумській області мешканці зазнавали екстремальних і багатовимірних безпекових загроз, зокрема інтенсивних обстрілів, дронівих і ракетних атак, а також тяжких інцидентів у сфері захисту, як-от викрадення цивільних. Протягом звітного періоду було зафіксовано понад 4 000 атак, при цьому прикордонні громади постраждали найбільше. Атаки на житлові будинки, сільськогосподарські угіддя та залізничну інфраструктуру призвели до жертв і поширеного страху. **«Дороги під вогнем, дрони часто висять у небі. Територія села і навколо буквально вкрита вибухонебезпечними залишками війни, людей неодноразово травмувало. Тому будь-яка поїздка — це ризик», — поділився ключовий інформатор.** У жовтні 2025 року масштабні обстріли в Шостці спричинили тривалі перебої з електро-, газо- і водопостачанням, що суттєво вплинуло на добробут цивільного населення⁸.

У південних регіонах Херсонської та Миколаївської областей безпекові ризики залишаються високими та дедалі складнішими. З кінця жовтня моніторинг і звітування Кластера з питань захисту вказують на зростання застосування касетних боєприпасів у Херсонській області, поряд із прицільними атаками на волонтерів, неурядові організації та гуманітарні об'єкти. Ці інциденти безпосередньо обмежили гуманітарний доступ і зменшили здатність цивільних безпечно звертатися по допомогу. Посилення обстрілів енергетичної інфраструктури призвело до тривалих відключень електроенергії та перебоїв із тепло- і водопостачанням взимку, суттєво підвищуючи ризики у сфері захисту. Якісні дані продемонстрували різне сприйняття безпеки: ВПО, які прибувають із районів активних бойових дій, часто сприймають приймаючі громади як відносно безпечніші, тоді як довгострокові мешканці повідомляють про сталий страх через проліт ракет і дронів та вибухи поблизу. Стійкою прогалиною у сфері захисту в Херсонській області залишається відсутність належно обладнаних і доступних укриттів у сільській місцевості, особливо для людей похилого віку та людей з інвалідністю. **«Люди неохоче користуються підвалами, бо вони здаються ще небезпечнішими у разі обвалу», — учасник ОФГ.** У кількох населених пунктах відсутні стаціонарні системи оповіщення про повітряну тривогу, тож мешканці покладаються виключно на мобільні

⁷ <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/4054596-u-zaporizzi-kozen-cetvertij-bagatokvartirnij-budinok-poskodzenij-cerez-ataki-rf.html>

⁸ [121 injured and 8 killed — details of the attacks in the Sumy region – Tsukur; 41 injured and 9 killed — details of Russian attacks on the Sumy region – Tsukur](#)

застосунки або сигнали із сусідніх громад. Така залежність від цифрових каналів ускладнює своєчасне отримання інформації для окремих груп населення, зокрема людей похилого віку та тих, хто не має доступу до смартфонів або стабільного інтернету, особливо під час відключень електроенергії.

Гендерно зумовлене насильство

Насильство з боку інтимного партнера було визначене як найпоширеніша форма ГЗН у всіх оцінених громадах. Жінки з кожної області повідомляли, що після ескалації конфлікту напруга вдома зросла. Причини є багатовимірними: сім'ї живуть у постійному страху за своє життя, переживають травму переміщення або окупації, втрату роботи та тривалі періоди спільного перебування в обмеженому просторі. Повідомлялося, що суперечки, які раніше могли швидко вщухнути, тепер швидко загострюються. Як сказала одна учасниця, в таких умовах **«навіть дрібниці можуть спричиняти конфлікти в сім'ях»**. На жаль, ці конфлікти інколи переростають у словесне або фізичне насильство. Психологічне насильство (образи, погрози, контролююча поведінка) є поширеним і часто нормалізованим — багато жінок описали його як те, що **«просто трапляється»** і про що рідко говорять відкрито. Деякі навели приклади крайньої дратівливості або агресивних спалахів у чоловіків, які вони прямо пов'язали зі стресом війни або бойовою травмою.

У громадах із високим рівнем військової мобілізації (наприклад, у деяких районах Харківської області) жінки відзначали тривожну тенденцію, пов'язану з поверненням чоловіків із бойових дій або служби. **«Коли чоловік повертається з армії, він може бути дуже агресивним. Іноді жінкам доводиться тікати з дому»,** - зазначила учасниця з Харківської області, ілюструючи, як неподолана травма та воєнний досвід можуть переноситися у сімейне життя. Водночас повідомлялося, що чоловіки, які не брали участі у бойових діях, стикаються із соціальним тиском, що також підсилює конфлікти в родині. Одна жінка пояснила, що якщо чоловік або син призовного віку залишається вдома, **«йому часто кажуть, що він не чоловік, і це створює багато конфліктів у сім'ї»**.

Шкідливі соціальні норми щодо маскулітності в умовах конфлікту можуть сприяти зростанню гендерно зумовленого насильства (ГЗН). Чоловіки, які повертаються з війни з неподоланою травмою, а також чоловіки, які зазнають стигматизації через неучасть у бойових діях, обидві групи сприяють підвищенню напруги в домогосподарствах та збільшенню повідомлень про насильство в сім'ї. Подолання цих ризиків потребує програм соціальних і поведінкових змін, а також цільової психосоціальної підтримки та програм реінтеграції для ветеранів з метою зниження ризиків ГЗН для жінок і дівчат.

Іншою наскрізною темою є культура мовчання та стигма навколо ГЗН, через які значна частина насильства залишається прихованою. Майже під час кожного ОФГ учасники наголошували, що жінки зазвичай не говорять про насильство. ГЗН широко сприймається як приватна справа, яку слід витримати або «вирішити в сім'ї». **«Жінки бояться, що якщо вони заговорять, то в громаді всі дізнаються і будуть їх засуджувати»,** — пояснила одна учасниця. Страх пліток і звинувачень є потужним стримувальним чинником для повідомлення або навіть розповіді про свій досвід. Особливо в малих громадах постраждали бояться бути ізольованими або присоромленими. Кілька жінок зазначали, що **«всі знають»**, у яких сім'ях є насильство, але **«ніхто нічого не каже»** публічно — це відображає середовище мовчазного прийняття або принаймні невтручання. Ця стигма поширюється й на звернення по допомогу: багато постраждалих розглядають доступ до послуг лише в найекстремальніших випадках (наприклад, при тяжких тілесних ушкодженнях), в інших випадках воліючи мовчати.

Гендерні норми в цих громадах традиційно були консервативними, а воєнні потрясіння мали подвійний ефект: з одного боку, необхідність призвела до деяких вимушених змін у бік більш рівноправних ролей (як обговорюється в наступному розділі), але з іншого — багато патріархальних установок зберігаються або навіть посилилися через стрес. Наприклад, деякі жінки згадували, що члени громади й досі часто знецінюють домашнє насильство як **«сімейну справу»** або звинувачують жінок у тому, що вони **«спровокували»** чоловіків. Так само норми маскулітності не дозволяють чоловікам демонструвати **«слабкість»** чи звертатися по допомогу — через це чоловіки, які є жертвами насильства або переживають гострий стрес, рідко звертаються по підтримку. Як зазначила одна учасниця: **«Чоловіки не звертаються по допомогу. Вони думають, що мають впоратися з усім самі»**. У результаті труднощі з психічним здоров'ям у чоловіків часто залишаються без уваги, що може додатково посилювати гнів і насильство в домогосподарствах. Це вказує на ширші шкідливі норми, які впливають на все домогосподарство: та сама стигма, яка змушує жінок мовчати, також спонукає чоловіків пригнічувати вразливість, у результаті чого формується небезпечне замкнене коло.

Варто відзначити, що в окремих районах підлітки ставлять під сумнів ці норми. У Глухові (Сумська область) дівчата-підлітки під час ОФГ чітко усвідомлювали, як брак освіти та відкритого діалогу про здорові стосунки, сексуальність і права сприяє ГЗН. Вони зазначали, що ні школи, ні сім'ї, на їхню думку, належним чином не виконують роль у навчанні молоді цих тем. Одна 17-річна дівчина розповіла, що у школі навіть учитель **«не міг говорити про [сексуальне здоров'я] — це було смішно»**, і додала: **«ми дуже хочемо, щоб для нас було більше інформації... зустрічі з гінекологом, і не лише для дівчат — хлопців теж треба навчати»**. Дівчата стверджували, що їхня особиста безпека **«безпосередньо залежить від рівня обізнаності хлопців навколо нас»**, і закликали до **«дзеркальної»** освіти для хлопців і дівчат щодо згоди та взаємної поваги. Такі коментарі підкреслюють ключовий момент: прогалини ранньої освіти та табу на обговорення тіла й прав можуть створювати бар'єри для звернення по допомогу пізніше в житті. Якщо дівчина зростає з переконанням, що соромно говорити про секс, здоров'я або межі, вона з меншою ймовірністю розпізнає або повідомить про насильство в дорослому віці.

Доступ постраждалих від ГЗН до послуг

Моніторинг у сфері захисту й надалі виявляє значні прогалини в середовищі послуг для постраждалих від ГЗН та системі захисту в усіх регіонах. У багатьох громадах, особливо в малих містах і селах, постраждалі не мають куди звернутися, окрім поліції, і навіть цей варіант супроводжується численними проблемами. Учасники кількох ОФГ заявили, що у їхній місцевості немає спеціалізованих послуг, як-от жіночих центрів, гарячих ліній, психосоціального консультування чи правової допомоги. **«Тільки поліція»** — підкреслили жінки в Запорізькій області. Однак реакцію поліції описали як тимчасове рішення в найкращому разі. Жінки з різних областей розповіли, що поліція може приїхати й **«заспокоїти»** інцидент або забрати кривдника на ніч, але довгострокового захисту не забезпечує. Як зазначила одна постраждала, наступного дня агресивний партнер часто повертається, і **«все починається знову»**. Крім того, в деяких сільських районах виклик поліції взагалі не вважається життєздатним рішенням. У Херсонській області жінки висловили глибоку недовіру до поліції, посиляючись на випадки, коли правоохоронці відмовлялися втручатися в домашні конфлікти або нічого не робили після прийняття заяв. **«Вони не приходять, а якщо приходять — нічого не роблять»**, — так одна жінка описала свою місцеву поліцію, через що багато хто вважає, що звертатися марно. Натомість в іншій громаді Херсонщини учасники зазначали, що поліція була активною і реагувала на виклики, що свідчить про високу

локальну варіативність. У місці компактного проживання ВПО в Киселівці (також Херсонщина) мешканці зазначили, що сприймають поліцію як крайній засіб, воліючи покладатися на втручання сусідів або добровільної охорони на місці. Ці відмінності підкреслюють, що довіра до влади дуже залежить від контексту і часто корелює з тим, чи бачили люди відчутні результати звернень у минулому.

Окрім поліції, повідомлялося, що формальні послуги підтримки постраждалих від ГЗН у цих областях є вкрай обмеженими. Державні соціальні служби перевантажені й у багатьох випадках скорочені через війну (внаслідок переміщення або мобілізації персоналу). Ключові інформатори відзначали, наприклад, дефіцит кваліфікованих працівників для ведення випадків ГЗН у Херсонській області та потребу в спеціалізованому навчанні для фахівців «першої лінії». У Херсонській області також немає довгострокових притулків для постраждалих; кризові кімнати існують для коротких перебувань, але якщо жінці потрібно вїхати з громади заради безпеки, їй часто доводиться переміщатися в іншу область (рішення, яке багато хто не хоче приймати). У всіх чотирьох оцінених локаціях Херсонщини жінки повідомили про **«відсутність доступу до комплексної медичної допомоги у своєму селі»** — за послугами на кшталт акушерсько-гінекологічної допомоги чи судово-медичних оглядів потрібно їхати до обласного центру (Херсон). Такі поїздки не лише коштують грошей, а й пов'язані з безпековими ризиками в дорозі. Високу вартість контрацепції згадували як бар'єр повсюдно на Херсонщині, що обмежує здатність жінок контролювати репродуктивне здоров'я. Подібним чином, у більш віддалених районах Харківської та Сумської областей повідомлялося, що доступ до засобів менструальної гігієни та товарів для репродуктивного здоров'я є складнішим; жінки змушені планувати заздалегідь або їхати в інші громади, щоб придбати необхідне. Роздача гуманітарної допомоги частково заповнює окремі прогалини, особливо для новопереміщених жінок, але вона є нерегулярною.

Навіть коли послуги або інформація існують, обізнаність жінок про них низька, а використання — ще нижче. У Музиківці та Малій Шестірні (Херсонщина) учасниці зізналися, що майже не знають, яка підтримка у сфері ГЗН доступна, якщо вона взагалі є. У місці компактного проживання ВПО в Киселівці інформація (листівки, номери гарячих ліній) була помітнішою, але жінки зазначали, що рідко звертаються, що вказує на те, що бар'єри на кшталт сорому, страху та прийняття насильства зберігаються навіть за наявності інформації. Показовий приклад недовикористання наявних можливостей було наведено в Запоріжжі: хоча **кількість викликів поліції під час домашніх конфліктів зростає**, щойно правоохоронці приїждять, багато сімей «знімають» проблему, кажучи: **«це була просто сварка, все добре»**. Це свідчить, що навіть коли допомога «на порозі», суспільний тиск спонукає постраждалих занижувати масштаби насильства, що запускає цикл насильства спочатку.

Жінки й дівчата переважно висловлювали потребу в доступніших, надійних структурах підтримки на рівні громади. Багато хто виступав за створення місцевих безпечних просторів і жіночих центрів, де можна звернутися по допомогу або принаймні конфіденційно обговорити проблеми. **«Було б добре мати місце лише для жінок, де ми можемо розслабитися, поговорити й зайнятися чимось творчим»**, — сказала одна учасниця фокус-групи. Було висловлено думку, що такі дружні до жінок і дівчат простори повинні слугувати не лише місцем для дозвілля, а й пунктами інформаційної та психосоціальної підтримки. Учасниці в кількох регіонах чітко зазначали, що нинішні послуги надто централізовані або «зовнішні» — як сказала одна жінка: **«Організації дуже допомагають, але вони можуть піти, і тоді залишаються лише місцеві служби, а в них недостатньо ресурсів»**. Це підкреслює занепокоєння щодо сталості:

гуманітарні організації надали критичну допомогу (наприклад, мобільні психосоціальні команди, матеріальну підтримку), але вона є тимчасовою і залежить від фінансування.

Покращення інфраструктури також згадували як елемент захисту: наприклад, у Глухові (Сумщина) жінки рекомендували встановити вуличне освітлення на основних маршрутах і навіть публічні USB-станції для заряджання телефонів, щоб жінки та дівчата могли підтримувати зв'язок у надзвичайних ситуаціях. Часто звучала ідея інтегрувати догляд за дітьми в будь-які активності на рівні громади або безпечні простори, адже відсутність людини, яка може наглядати за дітьми, заважає багатьом матерям відвідувати групи підтримки або тренінги.

Інфраструктурні та цифрові вразливості

Зазначені вище проблеми поглиблюються проблемами інфраструктури та цифровими ризиками, які унікально впливають на жінок і дівчат у конфліктному середовищі. Одним із виразних висновків, особливо для Сумської та Харківської областей, є роль базової інфраструктури — як-от освітлення та електропостачання — у формуванні ризиків ГЗН. Як зазначалося, відсутність вуличного освітлення підвищила страх і скоротила мобільність після настання темряви. Крім того, пошкоджена інфраструктура створює буденні, але важливі виклики: наприклад, у Глухові ненадійне електропостачання означає, що мобільні телефони часто неможливо зарядити, водночас для дівчат заряджений телефон сприймається як «гарантія виживання». Дівчата-підлітки в Глухові говорили про новий **«технологічний страх»** — страх, що в найбільш потрібний момент сяде батарея телефону. **«Якщо раптом телефон розрядиться — у Глухові ніде його зарядити»**, — попередила одна 15-річна учасниця. Для неї та її ровесниць розряджений телефон — це не просто незручність; це втрата останнього інструменту захисту, адже ліхтарик телефону або швидкий виклик допомоги є їхнім «резервним планом» у разі загрози.

Водночас технології принесли й нові форми ГЗН. Учасниці (особливо молодші жінки) повідомляли, що онлайн-домагання, кібербулінг та небажаний сексуальний контент стали частиною повсякденного життя. Учасниці ОФГ в Глухові зазначали, що **«цифрово опосередковане насильство... стало звичним»**, включно з випадками, коли дорослі чоловіки надсилають непристойні фото в чатах громади або поширюють чутки й займаються шантажем у соцмережах. Брак цифрової грамотності та обізнаності щодо безпеки залишає багатьох дівчат і жінок невідповідно до самозахисту онлайн. Наприклад, деякі дівчата зазначили, що ставали жертвами шахрайства або не знали, як реагувати на наполегливі онлайн-домагання. Це зумовлює необхідність негайних заходів з навчання цифрової безпеки — навчання з питань конфіденційності, налаштувань безпеки, розпізнавання зловживань в інтернеті та каналів звернення. Жінки старших вікових груп стикаються з іншими цифровими загрозами: деякі в Сумській області висловлювали страх перед прослуховуванням телефону та онлайн-шахрайством, спрямованим на них. І молодші, і старші учасниці погодилися, що цифровий вимір ГЗН — це новий виклик, з яким вони стикаються.

Інша інфраструктурна проблема, що впливає на захист, — це стан громадських просторів та укриттів. В оцінених селах Херсонщини немає належного жіночого центру або навіть стабільно доступного місця зустрічей — в одній громаді інколи використовують невеликий зал, в іншій — лише приміщення сільради, а в третій — неопалювану будівлю, що перебуває в ремонті. Ці фізичні обмеження означають, що жінки мають мало місць поза домом, щоб збиратися, ділитися інформацією або підтримувати одна одну. У Князівці жінки самі намагалися організувати активності, але відсутність теплового й безпечного приміщення перешкоджала сталому залученню.

Натомість у місці компактного проживання ВПО в Киселівці є спільні простори, але сильна перенаселеність і відсутність приватності роблять їх небезпечними або неефективними для конфіденційної підтримки. У цьому місці компактного проживання ВПО діти безпосередньо стають свідками насильства, оскільки сім'ї живуть поруч із тонкими перегородками. Ці чинники середовища різняться за контекстом — з одного боку сільська ізоляція, а з іншого перенаселені центри для переміщених осіб — але обидва демонструють, як недоліки фізичної інфраструктури посилюють ризики ГЗН. Жінки у віддалених селах почуваються **«ізольованими й без можливостей звернутися»**, тоді як жінки в переповнених притулках почуваються **«вразливими й без можливості схватися»**.

Зміна гендерних ролей і стійкість

ОФГ показали, що жінки взяли на себе нові ролі як за власним вибором, так і з необхідності. Через відсутність багатьох чоловіків унаслідок військової служби або уникнення мобілізації жінки стали головами домогосподарств і ключовими дієвими особами в громадах. Учасниці описали, що тепер вони водять автомобілі, виконують фізичну роботу, керують фінансами та ухвалюють рішення у сферах, де раніше домінували чоловіки. У Глухові зазначали, що дорослі жінки стали **«єдиними активними суб'єктами у публічному просторі»**, тоді як чоловіки відходять від справ через страх мобілізації. Це розширення ролей має позитивний бік: громади виграють від жіночого лідерства, а багато жінок продемонстрували різну стійкість і компетентність у підтриманні родин. **«Тепер, якщо чоловік залишається вдома, він робить хатню роботу й доглядає за дітьми»**, — зазначила жінка в Харківській області. Це є свідченням того, що навіть у домогосподарствах гендерний розподіл обов'язків став гнучкішим з необхідності. Деякі учасниці вбачають у цих змінах крок до рівності — **«хто може працювати, той працює»** незалежно від статі — і можливість для посилення голосу жінок у громаді. Водночас учасниці підкреслили, що навантаження на жінок зросло колосально, і це має наслідки у сфері захисту. Жінки фактично виконують «подвійну зміну»: підтримують домогосподарство у складніших умовах і водночас заміщують чоловіків у публічній та економічній сферах. Учасниці в різних регіонах повідомили про виснаження та вигорання.

Було виявлено міжпоколіннєві відмінності у сприйнятті цих змін. Під час ОФГ у Глухові (Сумщина) і дівчата-підлітки, і дорослі жінки визнали зміни, але мали різні погляди щодо безпеки та пріоритетів. Дівчата-підлітки сприймають безпеку переважно як особисту фізичну безпеку, бояться темряви та потенційних нападів і висловлюють потребу в автономії та підтримці однолітків. Старші жінки (матері й бабусі) наголошують на соціальній згуртованості та інфраструктурі, почуваються у безпеці, коли поруч знайомі люди, потребують доступних укриттів та стабільного електропостачання для приготування їжі й догляду за сім'єю. Попри ці відмінності, учасниці фокус-груп у Глухові погодилися, що їхнє місто має сильне відчуття «взаємодопомоги» та підтримки сусідів — **«допоможуть перейти дорогу, заведуть у магазин під час повітряної тривоги»** — як форму колективного захисту, що частково зменшує страх війни. Це підкреслює, що солідарність громади може бути захисним чинником. Варто також зазначити, що під час обговорень учасники порушували потребу залучення чоловіків і хлопців як необхідну частину вирішення проблеми. Жінки не хочуть «тягнути все» самі, і багато хто визнає, що без вирішення проблеми ставлення чоловіків та їхніх потреб ГЗН буде зберігатися. Деякі позитивні приклади наводили в Харківській області: учасники згадували, що тепер, коли чоловіки перебувають удома (не на фронті), вони більше долучаються до хатніх справ, ніж раніше. Це свідчить про відкритість частини чоловіків до адаптації гендерних ролей.

Спроможність до подолання наслідків і гідність

Протягом звітного періоду моніторинг у сфері захисту в усіх регіонах вказує на стабільно високі рівні психосоціального дистресу, з обмеженими ознаками відновлення або покращення спроможності до подолання наслідків. Триваюча загроза збройного насильства, тривала невизначеність, пов'язані з переміщенням фактори стресу та перебої в наданні базових послуг продовжують послаблювати стійкість окремих осіб та громад.

Графік 6. Найбільші фактори стресу

Страх бути вбитим або пораненим через збройне наси...	94	47.2%
Страх за можливість пошкодження або руйнування май...	77	38.7%
Переживання за майбутнє	75	37.7%
Переживання за дітей	52	26.1%
Стрес пов'язаний за переміщенням	51	25.6%
Недостатній доступ до спеціалізованих медичних послуг	20	10.1%
Недостатній доступ до можливостей працевлаштування	17	8.5%
Недостатній доступ до базових послуг	13	6.5%
Страх призову до армії	4	2.0%
Інше	4	2.0%
Стигматизація/Дискримінація	2	1.0%

Хоча громади демонструють адаптивні стратегії подолання наслідків, вони дедалі більше виснажуються, особливо серед людей похилого віку, людей з інвалідністю, осіб, які здійснюють догляд, і домогосподарств, які переживають роз'єднання через переміщення або мобілізацію.

У Миколаївській і Херсонській областях ОФГ засвідчили поширене емоційне виснаження, зумовлене постійними обстрілами, дронами атаками і тривалою невизначеністю. Цей дистрес проявляється як стійкий страх і тривожність, порушення сну, перепади настрою та хронічну втому. Як описав(-ла) один(-на) учасник(-ця): **«Я чую звуки пострілів і вибухів, часто прокидаюся вночі й більше не можу заснути»**. Розлука з членами сім'ї через евакуацію, мобілізацію або переміщення за кордон і надалі посилює самотність і соціальну ізоляцію, зокрема серед людей похилого віку, осіб з інвалідністю та ВПО. Особи, які здійснюють догляд за людьми з інвалідністю та людьми похилого віку, повідомляли про підвищене емоційне навантаження, яке часто посилюється через обмежену державну підтримку. Також відзначали дефіцит

соціальних працівників, що призводить до високого навантаження, зниження якості взаємодії та емоційного вигорання самих надавачів послуг. Один ключовий інформатор описав випадок, коли новопризначений соціальний працівник зазнав сильного емоційного виснаження вже протягом кількох місяців після початку роботи, що підкреслює вторинну травматизацію та системне перенапруження в системах догляду.

У Сумській області страх загинути або зазнати поранення внаслідок збройного насильства залишається основним фактором стресу, що відповідає попереднім звітним періодам. Психологічний дистрес тісно пов'язаний із постійним занепокоєнням за родичів, які зазнають впливу бойових дій, зокрема членів сім'ї, що служать у Збройних силах або проживають у районах підвищеного ризику. Як пояснив(-ла) один(-на) учасник(-ця): **«Який може бути психологічний стан, коли твій син воює? Я постійно чекаю дзвінка і не сплю вночі»**. Тривалі блекауті та перебої з електро-, тепло-, водо- і газопостачанням суттєво погіршили психосоціальний добробут, особливо серед людей похилого віку та осіб з інвалідністю, які залежать від електричного медичного обладнання. Люди похилого віку, які проживають наодинці в сільській місцевості, повідомили про підвищену тривожність, пов'язану зі страхами окупації, ізоляції та обмеженої комунікації. Соціальні працівники часто є для них єдиним стабільним джерелом підтримки, при цьому для заспокоєння отримувачі допомоги покладаються на часті контакти. Водночас самі соціальні працівники повідомили про емоційне виснаження через надмірне навантаження та невиправдані очікування. Сім'ї осіб з інвалідністю назвали складність процедур медичного обстеження та оцінки ступеня інвалідності значним і постійним джерелом психологічного напруження. Попри ці виклики респонденти послідовно підкреслювали позитивний вплив неформальної психосоціальної підтримки, діяльності в малих групах і домашніх візитів. Як зазначив один надавач послуг: **«Навіть 5–6 людей разом — і вони вже почувуються менш самотніми. Іноді коротка розмова творить дива»**.

У прифронтових громадах Дніпропетровської та Запорізької областей мешканці переживають стійкий і підвищений психосоціальний дистрес, пов'язаний із погіршенням безпекових умов, повторюваними обстрілами, загрозами FPV-дронів і пошкодженням житла. Мешканці похилого віку повідомили про посилення тривожності, емоційне виснаження, порушення сну та апатію, а також про постійне відчуття небезпеки. Перебої в мобільному зв'язку посилюють дистрес, оскільки обмежують контакт із членами сім'ї та підкріплюють відчуття покинутості й безпорадності. Як поділився(-лася) один(-на) учасник(-ця): **«Я дуже хвилююся за безпеку своєї сім'ї і намагаюся їм подзвонити, але не можу додзвонитися»**.

У Харківській області рівень психологічного дистресу залишається високим і не змінився порівняно з попереднім кварталом. Найчастіше згадуваними факторами стресу були страх загинути або зазнати поранення, занепокоєння щодо майбутнього, страх пошкодження майна та тривога за дітей. ОФГ та СКІ вказують на хронічний стрес, тривожність, емоційне виснаження та соціальне відсторонення серед різних груп населення, особливо серед людей похилого віку, які живуть самі, осіб з інвалідністю, домогосподарств, очолюваних жінками, та сімей, роз'єднаних через переміщення або мобілізацію. Як зауважив(-ла) один(-на) учасник(-ця): **«Люди живуть у постійній напрузі; навіть коли немає обстрілів, вони очікують, що це може початися будь-якої миті»**. Доступ до послуг у сфері психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (ПЗПСР) залишається вкрай обмеженим у прифронтових і сільських громадах. Хоча стигма щодо звернення по допомогу з питань психічного здоров'я, за повідомленнями, зменшилася, доступність послуг не встигає за потребами. Як сказав один ключовий інформатор: **«Люди вже не соромляться звертатися до психолога, але де його»**

знайти?!». Цей розрив залишає психологічний дистрес значною мірою без належного реагування та посилює психосоціальне напруження як ключовий ризик у сфері захисту.

Індивідуальну психологічну підтримку надано жінці, яка доглядає за донькою з інвалідністю, у Сумах, Сумська область. © DRC Україна, Суми, Сумська область, травень 2025, Крістіна Пашкіна.

У Донецькій області моніторинг у сфері захисту фіксує стабільно високі рівні психологічного дистресу, зокрема серед людей похилого віку. Страх руйнування майна та фізичної шкоди залишається домінуючим фактором стресу, далі йдуть занепокоєння щодо безпеки дітей, невизначеність щодо майбутнього та виклики, пов'язані з переміщенням. Часті обстріли та руйнування майна сприяють хронічній тривожності, емоційному виснаженню, порушенням сну та всеосяжному відчуттю пригніченості. Як зазначив(-ла) один(-на) учасник(-ця): **«Коли є кілька днів тиші, ми відчуваємося спокійно. Коли обстріли починаються знову, настрій гнітиться»**. Самотність і соціальна ізоляція особливо виражені серед людей похилого віку з обмеженою мобільністю, чий соціальні зв'язки з часом послабилися. Фінансові труднощі та складнощі з доступом до медичної допомоги додатково посилюють стрес і відчуття безсилля. Хоча певна стійкість простежується — через підтримку сусідів, підтримання повсякденних завдань і взаємодопомогу — доступ до структурованої психосоціальної підтримки залишається обмеженим, а стигма або небажання звертатися по професійну допомогу зберігаються.

Правовий статус і права

У всіх охоплених моніторингом регіонах доступ до документів, що посвідчують особу, та цивільних документів залишається нерівномірним і обмеженим, що має суттєві наслідки для реалізації прав у сферах житла, соціального захисту, організації догляду та прав, пов'язаних із переміщенням. Хоча в багатьох місцях продовжують функціонувати базові адміністративні системи, складність процедур, вартість, бар'єри для мобільності, цифрова ексклюзія та структурні прогалини в адміністративних механізмах заважають

значній частині населення — зокрема людям похилого віку, особам з інвалідністю, особам, які здійснюють догляд, і домогосподарствам, переміщеним унаслідок конфлікту — реалізувати свої законні права на практиці.

Надано юридичні консультації в Зеленому Гаї, Миколаївська область. © DRC Україна, Зелений Гай, Миколаївська область, липень 2025, Світлана Коваль.

У Миколаївській та Херсонській областях люди повідомляли, що й надалі стикаються зі стійкими труднощами в отриманні та відновленні документів на житло, землю та майно (НЛР), зокрема свідоцтв про право власності на будинки й квартири, документів на право власності на землю та свідоцтв про право на спадщину. Кількісні дані свідчать, що в Миколаївській області найчастіше згадуваними бар'єрами були відстань/вартість проїзду та тривалість адміністративних процедур, тоді суттєвими факторами також залишаються нестача інформації, обмежений доступ до правової допомоги та недовіра до державних установ. У Херсонській області фінансові бар'єри є більш вираженими: основними перешкодами називали вартість і тривалість адміністративних процедур, а також поширений дефіцит інформації. Цифрова ексклюзія стала наскрізним бар'єром, особливо під час реалізації державних програм, що спираються на онлайн-платформи, такі як «Дія». Люди похилого віку часто не мають смартфонів, цифрових навичок або впевненості для самостійної навігації онлайн-системами, а альтернативні механізми (наприклад, подання заяв через Укрпошту) не завжди зрозумілі або доступні. Як зазначив(-ла) один(-на) учасник(-ця): **«Не всі знають, як користуватися онлайн-держсервісами на кшталт Дії, тому багато хто залежить від допомоги інших... деякі й досі користуються звичайними кнопковими телефонами»**. Ці бар'єри обмежують самостійний доступ до документів і посилюють залежність від неформальної підтримки.

У Сумській області учасники підкреслювали труднощі, пов'язані з оформленням догляду на непрофесійній основі за особами з інвалідністю та людьми похилого віку.

Усі учасники СКІ та ОФГ наголосили на складності, частоті та емоційному тягарі документації, пов'язаної з доглядом, що потребує щорічного переоформлення. Для осіб, які потребують підтримки в догляді, доступ до лікарсько-консультативних комісій і обов'язкових психіатричних оглядів є критичним бар'єром, оскільки відповідні фахівці часто доступні лише у віддалених містах. Проїзд не лише дорогий, а й може становити ризик для здоров'я. Як пояснила одна особа, яка здійснює догляд: **«Пацієнтка має особисто відвідати психіатра... транспортування небезпечне для її здоров'я»**. Непослідовне застосування дистанційних консультацій додатково посилює ексклюзію, фактично не даючи деяким сім'ям змоги пройти необхідні процедури. У поєднанні з низьким рівнем компенсації ці бар'єри змушують частину домогосподарств, які мають право на допомогу, взагалі відмовлятися від оформлення догляду. Особи, які здійснюють догляд, також повідомили про втрату виплат через слабку комунікацію щодо змін у процедурах, що підкреслює проблеми в поширенні інформації та адміністративній підзвітності.

У Дніпропетровській та Запорізькій областях критичне занепокоєння у сфері захисту пов'язане зі структурною невідповідністю між реаліями переміщення та адміністративними механізмами. Мешканці кількох громад у Синельниківському районі були змушені виїхати через небезпеку та пошкодження інфраструктури, але й досі не можуть отримати довідки ВПО, оскільки їхні території офіційно не визначені як такі, що підлягають обов'язковій евакуації або належать до зон активних бойових дій. Без офіційного статусу ВПО переміщені особи виключені з державних виплат, житлових опцій і, в окремих випадках, з гуманітарної допомоги, що підвищує залежність від неформальних механізмів виживання та посилює ризики у сфері захисту. Втрата цивільних документів і зменшення доступу до адміністративних послуг додатково ускладнюють доступ до реалізації прав і отримання компенсації. Невідповідності в документах, зокрема мовні відмінності або орфографічні помилки, часто призводять до відмов або затягування процедур. Як пригадував(-ла) один(-на) учасник(-ця): **«Вони зазначили, що ім'я у свідоцтві про народження... було написано російською. Це й стало причиною відмови»**. Вирішення таких питань часто потребує додаткових витрат або судових процедур, що створює надмірний тягар для і без того вразливих домогосподарств.

У Харківській області домогосподарства найчастіше повідомляють про труднощі, пов'язані з пенсіями та встановленням інвалідності. Хоча моніторинг фіксує незначне зниження кількості повідомлень про бар'єри порівняно з попереднім періодом, тривалість процедур, нестача інформації та недовіра до органів влади залишаються поширеними. Люди похилого віку та особи з інвалідністю стикаються з комплексними перешкодами через обмежену мобільність, витрати на транспорт і потребу в супроводі. Як зазначив(-ла) один(-на) учасник(-ця): **«Найближчий нотаріус — у Чугуєві... туди їздить тільки таксі, а я не можу собі цього дозволити»**. Хоча розширення цифрових процедур полегшило доступ для частини людей, цифрова ексклюзія зберігається для тих, хто не має смартфонів, цифрових навичок або стабільного інтернету. Як наголосив один ключовий інформатор: **«Люди, які не мають смартфонів, цифрових навичок або стабільного інтернет-з'єднання, зазнають ексклюзії»**. Ця ексклюзія безпосередньо впливає на доступ до пенсій, встановлення інвалідності та компенсації за житло.

У Донецькій області доступ до адміністративних процедур загалом можливий за наявності повного пакета документів, однак значні бар'єри виникають у складніших випадках, наприклад в разі недостатнього трудового стажу або невдалих онлайн-заяв. Хоча в Слов'янську продовжують працювати основні установи, мешканці менших або віддалених громад і далі залежать від поїздок до міських центрів, щоб вирішувати

документальні питання. Як пояснив(-ла) один(-на) учасник(-ця): **«Ми знаємо про державні онлайн-сервіси, але на практиці... все одно треба йти до установ».** Правова допомога значною мірою зосереджена у Слов'янську і має високий попит із навколишніх районів, що обмежує доступ для мешканців із бар'єрами для мобільності, високими транспортними витратами та безпековими ризиками. Таке концентрування послуг посилює географічну нерівність у доступі до правових засобів захисту та відновлення документів.

Доступ до соціальних виплат після передачі адміністрування Пенсійному фонду України

Починаючи з 1 липня 2025 року, передача відповідальності за 39 видів державних соціальних виплат до Пенсійного фонду України (ПФУ) створила нові та посилила наявні бар'єри для доступу, особливо для людей похилого віку, ВПО та мешканців прифронтових і сільських територій. Хоча реформа була задумана як автоматична, моніторинг у сфері захисту свідчить, що прогалини в інформуванні, обмеження фізичного доступу та недостатня спроможність до виїзної роботи підірвали реальний доступ до виплат. Під час ОФГ і СКІ у Дніпропетровській та Запорізькій областях отримувачі допомоги послідовно повідомляли про відсутність чіткої, проактивної комунікації щодо переходу. Інформацію переважно отримували через неформальні канали, що створювало плутанину й тривожність. Як зазначив(-ла) один(-на) учасник(-ця): **«Ніхто не пояснив, що саме зміниться. Уся інформація з'явилася лише в місцевій онлайн-групі».** Ця невизначеність стримувала звернення по допомогу й посилювала залежність від посередників, послаблюючи автономність і гідність.

Часто повідомляли про фізичні бар'єри в сервісних центрах ПФУ, зокрема довгі черги, обмежену доступність запису та тривале очікування. Ці труднощі непропорційно сильно впливають на людей похилого віку та осіб із зниженою мобільністю. Один респондент пояснив: **«Я був(-ла) п'ятим(-тою) в черзі о 7:30, але потрапив(-ла) до спеціаліста лише о 14:00. Автобус уже поїхав».** У небезпечних або сільських населених пунктах отримувачі допомоги змушені їхати до безпечніших адміністративних центрів, що підвищує ризики безпеки та витрати на дорогу: **«Є населені пункти під постійними обстрілами. Люди там і далі живуть, але за послугами їдуть у Біленьке».** Дефіцит персоналу додатково посилює затримки, оскільки кадрові ресурси ПФУ не зросли пропорційно до розширення повноважень. Для домогосподарств, що залежать від соціальних виплат, навіть короткі перерви підвищують фінансові навантаження і ризик негативних стратегій виживання. Хоча цифровізація ПФУ підвищила адміністративну ефективність, цифрова ексклюзія залишається значним бар'єром, посилюючи залежність від очного звернення: **«Не всі можуть користуватися порталом. Багатьом усе одно потрібно приходити особисто».**

Житло, земля та майно (NLP): Втрата, пошкодження та безпека користування/володіння

У всіх охоплених моніторингом регіонах питання житла, землі та майна залишаються центральною та дедалі гострішою проблемою у сфері захисту, зумовленою масштабними пошкодженнями житла, повторюваними атаками, переміщенням і стійкими бар'єрами щодо компенсації та безпеки користування/володіння. Хоча державні механізми компенсації та відновлення існують, доступ до них залишається нерівномірним, процедурно складним і таким, що призводить до ексклюзії, особливо для домогосподарств без належної документації, тих, хто проживає в прифронтових або не визначених офіційно районах, або стикається з бар'єрами для мобільності,

фінансовими та цифровими обмеженнями. У результаті багато домогосподарств, постраждалих від конфлікту, залишаються в пошкодженому, небезпечному або нестабільному житлі з обмеженими перспективами довгострокових житлових рішень.

Графік 7. Переживання щодо поточного місця проживання

Умови проживання	68	44.7%
Ризики захисту та безпеки	61	40.1%
Відсутність функціонуючих комунальних послуг	23	15.1%
Відсутність підтримки відновлення житла	13	8.6%
Ризик примусового виселення	12	7.9%
Забгато людей/Відсутність приватності	7	4.6%
Не інклюзивне для людей з особливими потребами	6	3.9%
Відсутність чи втрата документів про право власності	6	3.9%
Відсутність з'єднання	1	0.7%

У Миколаївській та Херсонській областях відсутність формальних документів, що підтверджують право власності, і надалі є основною перешкодою для доступу до компенсації за державною програмою «Відновлення». Це включає випадки, коли житло було придбане через неформальні домовленості без нотаріально посвідчених договорів купівлі-продажу або без зареєстрованого права власності. Навіть коли компенсацію схвалено, респонденти послідовно повідомляють, що виділених сум недостатньо для відновлення житла до придатного для проживання стану, оскільки розрахунки базуються на цінах на будівельні матеріали 2022 року та не включають вартість робіт підрядників. Як зазначив(-ла) один(-на) учасник(-ця): **«За ці гроші я зміг(-ла) відремонтувати лише дві кімнати, хоча мало б вистачити на весь будинок»**. Повторювані обстріли додатково посилюють житлову нестабільність. Домогосподарства, які раніше відремонтували пошкоджені будинки, повідомили про нові руйнування, через що процедури компенсації доводиться починати спочатку. Цей цикл спричиняє виснаження фінансових ресурсів та тривале перебування в небезпечних житлових умовах. Деякі мешканці й далі живуть у пошкоджених будинках або переїжджають у нежитлові господарські споруди. Обмежений доступ до будівельних матеріалів і палива для опалення призвів до негативних стратегій виживання, зокрема до розбирання частин пошкоджених будинків для опалення: **«Я живу в пошкодженому будинку. Я зніму балки, щоб опалювати господарську будівлю, у якій я знайшов(-ла) прихисток»**.

У Сумській області кількісні дані вказують на системні прогалини в доступі до правостановлювальних документів, при цьому помітна частка домогосподарств не має документів на житло або землю. Визначено, що домінуючим бар'єром є вартість адміністративних процедур, далі — нестача інформації, що свідчить: формальні права власності не автоматично забезпечують ефективний правовий захист. Обстріли та постійна загроза окупації й надалі спричиняють переміщення з прикордонних районів. Збереження або підтвердження документів на право власності залишається критичним бар'єром для доступу до компенсації, особливо в сільських громадах, де будинки ніколи не були належно зареєстровані. Як поділився(-лася) один(-на) учасник(-ця): **«Повертатися нікуди — все зруйновано... Мій будинок не був зареєстрований на мене. Мені все одно потрібно довести право власності»**. Житлова нестабільність також перетинається з ризиками у сфері захисту та ГЗН, особливо у спорах щодо спадкування та правонаступництва після смертей, пов'язаних із конфліктом. Надавачі послуг повідомляли про випадки, коли втрата житла або невизначеність щодо нього провокували погрози чи насильство в сім'ях, тоді як постраждалі часто утримувалися від розкриття інформації через страх і залежність. Результати моніторингу підкреслюють потребу в подальшому підвищенні обізнаності щодо формалізації прав на майно, ризиків ГЗН, пов'язаних із житловою нестабільністю, а також у цільовій правовій і фінансовій підтримці, особливо для людей похилого віку та домогосподарств у складних життєвих обставинах.

У Дніпропетровській та Запорізькій областях дані свідчать, що повномасштабне вторгнення спричинило житлову кризу, яка характеризується масштабними пошкодженнями, дефіцитом муніципального житла та значною залежністю від приватного ринку оренди. Більшість ВПО стикаються з високою вартістю оренди, нестабільністю проживання та обмеженим доступом до належного житла. У прифронтових населених пунктах пошкоджене житло часто залишається невідремонтованим через обмежений доступ до компенсації та ресурсів для ремонту, що змушує домогосподарства залишатися в небезпечних умовах, особливо взимку. Доступ до компенсації тісно пов'язаний із наявністю документів на майно та офіційним правовим статусом громад. Громади, які офіційно не визначені як території активних бойових дій або обов'язкової евакуації, стикаються зі значними бар'єрами щодо державної компенсації, попри триваючі пошкодження та переміщення. Хоча в Запорізькій області помітний прогрес у межах програми «Відновлення», респонденти зазначали, що доступ залишається нерівномірним, а вимоги до документів і далі призводять до ексклюзивності частини найбільш уразливих домогосподарств.

І в Дніпропетровській, і в Запорізькій областях вибір житла залишається суттєво обмеженим. Багато домогосподарств змушені обирати між пошкодженими будинками, переповненими місцями компактного проживання ВПО та непридатним житлом в оренді. Економічні розриви є виразними: домогосподарства з фінансовими ресурсами рано знаходять приватну оренду, тоді як домогосподарства з низькими доходами, особливо люди похилого віку, особи з інвалідністю та жінки, які проживають самі, залишаються виключеними з ринку житла. Сильна прив'язаність до місця додатково визначає рішення, при цьому мешканці похилого віку часто не бажають залишати пошкоджені будинки через страх залежності та втрати гідності: **«Куди нам іти? Кому ми будемо потрібні і де? Принаймні я у своєму домі»**.

У Харківській області житлова нестабільність зберігається та посилилася в кількох вимірах. Домогосподарства й далі стикаються із затримками у виплаті компенсації через тривалі розгляди державними комісіями та обмеження на виїзні огляди, пов'язані з безпековою ситуацією. Хоча цифрові канали подання заяв на компенсацію сприймаються як швидші, для багатьох людей похилого віку вони залишаються

недоступними через цифрову ексклюзію. Повторні пошкодження відремонтованого житла залишаються ключовою проблемою в прифронтових районах, породжуючи невизначеність щодо доцільності відбудови. Більшість домогосподарств, які втратили житло, залежать від оренди, при цьому ВПО витрачають значну частку доходів на орендну плату та стикаються з підвищеним ризиком виселення. Дані моніторингу свідчать, що незадоволеність житлом зумовлена безпековими ризиками, переповненістю, відсутністю приватності та недостатньою підготовленістю до зими. Порівняно з попереднім періодом бар'єри для доступності та мобільності стали більш помітними, що ще більше звужує житлові опції для людей похилого віку та осіб з обмеженою мобільністю.

У Донецькій області моніторинг у сфері захисту засвідчив, що триваюча небезпека, масштабні пошкодження житла та тяжкі економічні обмеження й надалі «утримують» цивільне населення в небезпечних умовах проживання в громадах. Дані опитувань показали, що більшість домогосподарств проживають у частково пошкодженому житлі: 68% повідомили про потребу в легких або середніх ремонтах, тоді як 7,9% проживають у сильно пошкодженому житлі, що потребує капітального структурного ремонту, а 3% повідомили про повністю зруйновані будинки. Лише 21% оцінили своє житло як таке, що перебуває в належному стані. Переміщення стримується не відсутністю ризиків, а відсутністю життєздатних альтернатив. Обмежений доступ до ремонтних матеріалів і фінансових ресурсів зтягує перебування в небезпечних умовах. Водночас невирішені питання з документацією на майно суттєво перешкоджають доступу до державних механізмів компенсації навіть за масштабних пошкоджень. Багато людей похилого віку, які ремонтували житло власними силами, залишаються без права на компенсацію через прогалини в документах, що підвищує залежність від гуманітарної допомоги. Висока вартість оренди, нестача безоплатного або субсидованого житла, мінімальні пенсійні доходи та обмежена допомога з евакуацією призводять до того, що багато домогосподарств **«не мають куди подітися»**.

Наскрізні ризики у сфері захисту, що впливають на людей похилого віку та осіб з інвалідністю

Результати моніторингу у сфері захисту послідовно вказують, що у всіх охоплених моніторингом регіонах люди похилого віку стикаються з підвищеними та взаємопов'язаними ризиками, зумовленими зниженою мобільністю, хронічними захворюваннями, соціальною ізоляцією, низькими та фіксованими доходами, а також обмеженою здатністю або готовністю евакуюватися. Ці вразливості суттєво підвищують вплив загроз, обмежують здатність до подолання наслідків і підривають доступ до базових послуг та допомоги.

У Миколаївській та Херсонській областях тривалі відключення електроенергії після атак на енергетичну інфраструктуру мали непропорційно сильний вплив на людей похилого віку, особливо взимку. Відключення тривалістю 7–8 годин порушували опалення, доступ до води, приготування їжі та отримання медичної допомоги, що призводило до виснаження, недосипання та погіршення стану здоров'я. Як пояснив(-ла) один(-на) респондент(-ка) похилого віку: **«Я не сплю вночі — я все роблю, поки є світло»**. Ці умови посилюють уже наявні вразливості та підвищують залежність від негативних стратегій виживання. У Донецькій області, зокрема навколо Слов'янська та прилеглих громад, ключові інформатори повідомили, що люди похилого віку дедалі частіше живуть без надійного доступу до ліків, тепла, їжі або чистої води, виживаючи на мінімальні пенсії та часто не маючи змоги швидко реагувати під час обстрілів.

Команди DRC надали родині грошову допомогу для придбання дров у Кам'яній Ярузі, Харківська область.
© DRC Ukraine, Кам'яна Яруга, Харківська область, січень 2026, Олександр Ратушняк.

Фізичний стан, за повідомленнями, погіршується швидше під впливом тривалого стресу та небезпеки. Водночас відмова або неможливість евакуюватися, що часто пов'язані з прив'язаністю до житла, страхом бути покинутими або відповідальністю за домашніх тварин, додатково підвищують вплив бойових дій і перебоїв у доступі до послуг. Моніторинг також виявив приховану занедбаність і недостатньо повідомлюване насильство щодо літніх жінок, яке залишається майже невидимим через стигму, залежність від членів сім'ї та обмежений доступ до конфіденційних каналів повідомлення.

У Сумській області цифрова ексклюзія становить суттєвий і системний бар'єр у сфері захисту для людей похилого віку, безпосередньо ускладнюючи доступ до соціальної допомоги, державних програм підтримки та екстреної допомоги. Результати моніторингу свідчать, що більшість літніх людей користуються базовими кнопковими телефонами або не мають цифрових навичок і впевненості, необхідних для використання смартфонів та онлайн-платформ. У результаті послуги, що є цифровими «за замовчуванням», зокрема застосунок «Дія», є фактично недоступними. Цей бар'єр безпосередньо вплинув на доступ до сезонної та екстреної допомоги, зокрема зимової підтримки. Як зазначив(-ла) один(-на) респондент(-ка): **«Виникає багато запитань щодо зимової допомоги в розмірі 1 000 грн... бо немає доступу до застосунку Дія через відсутність сучасних гаджетів»**. Навіть серед тих, хто технічно має смартфони, страх помилитися, низька цифрова грамотність і недовіра до технологій посилюють ексклюзію: **«Навіть ті, хто має смартфони, все одно бояться встановлювати цей застосунок: "А раптом натиснеш щось не те"»**. Соціальні працівники послідовно повідомляли, що люди похилого віку залишаються сильно залежними від зовнішньої допомоги для базових цифрових дій, таких як фотографування та подання документів, що часто потребує особистих візитів до сільських рад або адміністративних центрів. Ця залежність збільшує «транзакційні» витрати та затримки в доступі до допомоги, що підсилює відчуття безпорадності та втрати гідності.

Право на освіту

У всіх охоплених моніторингом регіонах право дітей на освіту залишається суттєво обмеженим через небезпеку, пошкодження освітньої інфраструктури, переміщення та нерівний доступ до захищених навчальних середовищ. Хоча освіта послідовно сприймається громадами як фундаментальне право та ключовий елемент резильєнтності, можливість реалізувати це право на практиці залишається нерівномірною та дедалі більш хиткою, особливо для дітей з інвалідністю, дітей-ВПО та тих, хто проживає в прифронтових або віддалених районах.

У Миколаївській та Херсонській областях збройний конфлікт завдав масштабних пошкоджень освітній інфраструктурі, зокрема школам, дитячим садкам і дитячим майданчикам. Унаслідок цього більшість дітей і далі навчаються онлайн, а змішане або очне навчання можливе лише в тих громадах, де заклади відремонтовано та облаштовано укриття. Навіть там, де очне навчання формально доступне, доступ ускладнюється через триваючі безпекові ризики та обмежені транспортні можливості, що перешкоджає постійній відвідуваності. У звітний період Цифрові освітні центри (DLC) та Центри підтримки навчання учнів за підтримки ЮНІСЕФ забезпечували безпечні та структуровані навчальні простори, поєднуючи безперервність освіти із психосоціальною підтримкою для дітей у прифронтових умовах. Ці центри були широко визнані як позитивна та стабілізуюча ініціатива. Водночас загальний доступ до освіти залишається критично порушеним, а прогалини у навчанні виходять за межі формальної школи та включають зменшення можливостей для соціалізації, гри й неформального навчання.

У Сумській області якісний моніторинг підкреслює, що самі обов'язки з догляду становлять суттєвий бар'єр для права на освіту, особливо для осіб, які доглядають за дітьми з інвалідністю. Безперервні потреби в догляді, що часто тривають і в дорослому віці, суттєво обмежують можливості осіб, які здійснюють догляд, у здобутті освіти, професійному розвитку або працевлаштуванні. Відсутність альтернативних послуг або послуг тимчасового догляду за хворими та особами з інвалідністю в період відпочинку осіб, які зазвичай здійснюють догляд за ними, фактично позбавляє цих опікунів можливості отримати як формальну, так і неформальну освіту. Як пояснила одна особа, яка здійснює догляд: **«Я з сином 24/7... я проходжу деякі безкоштовні онлайн-курси, але іноді викликають на очне навчання, яке я не можу відвідати»**. Ця динаміка підсилює міжпоколінневу вразливість і довгострокову соціально-економічну ексклюзію.

У Дніпропетровській та Запорізькій областях триваючі бойові дії й надалі безпосередньо ускладнюють доступ до освіти, особливо в прифронтових і наближених до фронту громадах. Вимога щодо наявності облаштованих укриттів як передумови для очного навчання призвела до тривалої зупинки очної освіти в багатьох сільських і важкодоступних районах, де така інфраструктура відсутня. Навіть там, де наявні укриття, доступ не завжди є рівним. ОФГ у Новомиколаївській громаді виявили, що шкільні укриття закриті поза межами навчального часу, попри те, що визначені як безпечні місця для громади: **«Після 17:00 заняття закінчуються і все зачинається. Але шкільне укриття ж визначене як безпечне місце для кожного місцевого мешканця теж»**. Діти-ВПО та діти з інвалідністю стикаються з повторюваними перервами в навчанні, втратою навчальних матеріалів, нестабільним цифровим доступом і частими змінами навчального середовища. Хоча Запорізька область демонструє посилену захисну спроможність у результаті створення підземних шкіл у межах програми LEARN, що дозволило понад 60 000 учнів отримати доступ до очної

освіти, ці ініціативи залишаються географічно обмеженими та значною мірою залежать від безпекових умов.

У Харківській області бар'єри для отримання освіти зберігаються та на практиці посилюються порівняно з попереднім звітним періодом. Тривала залежність від онлайн-або змішаного навчання в поєднанні з обстрілами, повітряними тривогами та частими відключеннями електроенергії суттєво впливає на безперервність навчання. Ці виклики непропорційно впливають на дітей-ВПО, дітей з інвалідністю та дітей, які проживають із літніми опікунами з обмеженими цифровими можливостями. Як зазначив(-ла) один(-на) учасник(-ця): **«Діти більшість часу навчаються онлайн, але тривоги й відключення електрики постійно переривають уроки»**. Результати моніторингу вказують на накопичення прогалин у навчанні, зниження мотивації та посилення соціального відсторонення, особливо серед підлітків. Хоча було повідомлено про певні локальні покращення, як-от частковий ремонт шкіл або обмежене забезпечення пристроями, ці заходи залишаються нерівномірними та недостатніми для усунення системних бар'єрів.

У Донецькій області діти, які залишаються в постраждалих громадах, переживають глибокі порушення освітнього процесу та соціальну ізоляцію. Обов'язкова евакуація сімей із дітьми в більшості населених пунктів призвела до залишення на місці дуже невеликої кількості дітей, що спричинило повну залежність від онлайн-навчання та майже повну відсутність позакласних активностей, гуртків або громадських заходів. Батьки обмежують перебування дітей надворі через обстріли та безпекові ризики, додатково зменшуючи можливості для гри та взаємодії з однолітками. Як пояснив(-ла) один(-на) респондент(-ка): **«На вулицях немає дітей... і через обстріли батьки іноді бояться випускати їх надвір»**. З перспективи захисту поєднання тривалої ізоляції, фрагментації мереж однолітків через евакуацію та стійкої залежності від дистанційного навчання суттєво підвищує ризики емоційного дистресу, особливо серед дітей молодшого віку та підлітків.

Право на здоров'я

У всіх охоплених моніторингом регіонах доступ до медичної допомоги залишається суттєво обмеженим через небезпеку, структурну деградацію системи охорони здоров'я, транспортні бар'єри та високі власні витрати населення. Хоча базові медичні послуги формально доступні в більшості населених пунктів, можливість отримати своєчасну, спеціалізовану та безперервну допомогу є вкрай нерівномірною і дедалі більше залежить від географічного розташування, мобільності, рівня доходів і цифрової грамотності. Люди похилого віку, особи з інвалідністю, люди з хронічними захворюваннями та домогосподарства з низькими доходами послідовно залишаються найбільш уразливими.

Графік 8. Перешкоди доступу до медичних послуг

Відсутність спеціалізованих медичних послуг	70	76.1%
Вартість наданих послуг/ліків	40	43.5%
Відсутність доступного медичного закладу	30	32.6%
Відстань - нестача засобів пересування, щоб дістатися д...	28	30.4%
Вартість поїздки до медичних закладів	26	28.3%
Ризики безпеки пов'язані з доступом/перебуванням в ме...	9	9.8%
Тривалий час очікування	4	4.3%
Відсутність/дефіцит ліків	3	3.3%
Не доступність для людей з особливими потребами	2	2.2%
Дискримінація/заборона доступу	1	1.1%
Вимоги цивільної документації	1	1.1%

У Миколаївській та Херсонській областях моніторинг підтверджує, що відсутність спеціалізованих медичних послуг залишається основною перешкодою для доступу до лікування. Високі транспортні витрати, а також вартість медичних послуг і лікарських засобів додатково обмежують доступ, особливо для людей похилого віку, осіб з інвалідністю та домогосподарств із низькими доходами. Ці тенденції відповідають попередньому звітному періоду, що свідчить про стійкий і структурний розрив у доступі до медичної допомоги. Хоча респонденти загалом обізнані про державну програму «Доступні ліки» та користуються нею, вони повідомляють, що вона переважно охоплює дешеві або менш ефективні препарати, що потребує додаткових власних витрат для належного лікування. Значні коливання цін між аптеками ще більше посилюють нерівність: **«В одній аптеці потрібні ліки коштують 380 гривень, в іншій — 200. Це велика різниця, якщо живеш лише на пенсію»**. У сільській місцевості обмежена кількість аптек і залежність від приватного транспорту підсилюють фінансове навантаження.

У Сумській області медичні потреби є особливо високими: понад половина респондентів повідомили про серйозні захворювання, а майже третина ідентифікували себе як особи з інвалідністю. Попри загальну обізнаність про те, куди звертатися по допомогу, як кількісні, так і якісні дані виявляють численні системні бар'єри, зокрема відсутність спеціалізованих послуг, недоступність закладів охорони здоров'я, високі витрати, великі відстані та обмежене транспортне сполучення. Доступ до медичної допомоги є особливо проблемним у віддалених селах, де відсутні сімейні лікарі або фельдшерсько-акушерські пункти. За відсутності громадського транспорту мешканці

змушені користуватися таксі, що є фінансово недоступним для більшості. Критичною проблемою є затримки або відмова в наданні екстреної медичної допомоги: мешканці повідомляють про тривалий час прибуття швидкої або рекомендації самостійно справлятися з надзвичайними ситуаціями. Обмежений доступ до лікарських засобів додатково ускладнює ці виклики. Не всі населені пункти мають аптеки, і не всі аптеки беруть участь у програмі «Доступні ліки», що змушує людей їздити в інші громади. Респонденти послідовно повідомляють, що препарати, котрі підпадають під реімбурсацію, не задовольняють потреби в лікуванні, змушуючи витратити додаткові кошти, які багато домогосподарств не можуть собі дозволити.

У Дніпропетровській та Запорізькій областях доступ до медичної допомоги залишається нестабільним і значною мірою залежить від місця проживання. У прифронтових громадах первинна медична допомога часто надається на мінімальному рівні й залежить від одного перевантаженого фахівця, тоді як надання екстреної допомоги затримується через небезпеку, реформи системи охорони здоров'я та перебої зі зв'язком. Мешканцям часто доводиться долати великі відстані для отримання направлень, діагностики або консультацій вузьких спеціалістів, що створює непереборні бар'єри для людей з обмеженою мобільністю. Призупинення послуг стаціонарної допомоги та підтриманого проживання в окремих населених пунктах через обстріли ще більше зменшило можливості для довгострокового та спеціалізованого лікування. Економічні обмеження посилюють ці бар'єри, оскільки пенсій часто не вистачає на ліки, транспорт і комунальні послуги, що призводить до відкладання лікування або лімітування медичної допомоги. Мобільні медичні бригади НУО частково полегшують ситуацію, але їхня діяльність дедалі більше обмежується безпековими ризиками, що робить доступ до медичної допомоги нестабільним і непередбачуваним.

У Харківській області доступ до медичної допомоги залишається нерівномірним, а бар'єри набувають системного характеру. Усі опитані домогосподарства повідомили про наявність осіб з інвалідністю, а ключовими перешкодами є нестача спеціалізованих послуг, транспортні обмеження та високі витрати. Хоча первинна допомога формально функціонує, кадровий дефіцит, відключення електроенергії, обмежений графік роботи та залежність від направлень до міських центрів ускладнюють реальний доступ. Повідомлялося, що надання медичних послуг дедалі більше переходить у дистанційний формат, що створює ризик ексклюзії людей похилого віку та осіб з обмеженими цифровими навичками або мобільністю. Транспортні бар'єри та власні витрати стали більш відчутними порівняно з попереднім періодом, особливо щодо диспансерного спостереження, реабілітації та доступу до аптек, які беруть участь у програмах реімбурсації ліків.

У Донецькій області базові медичні послуги формально доступні, однак доступ до повноцінної та своєчасної допомоги є вкрай нерівномірним. Серед бар'єрів — нестача спеціалізованих послуг, безпекові ризики, пов'язані з вибухонебезпечними предметами та присутністю збройних формувань, тривалий час очікування та висока вартість ліків і діагностики. Хоча міські центри, зокрема Слов'янськ, пропонують спеціалізовану допомогу, мешканці менших громад змушені подорожувати в небезпечних умовах, часто несучи непосильні витрати. Для постраждалих від поранень, пов'язаних із конфліктом, або осіб, яким потрібна складна діагностика, лікування часто передбачає виїзд за межі області, що суттєво підвищує ризики у сфері захисту, фінансові та логістичні труднощі. Обмежений графік роботи аптек, залежність від направлень і переповнені медичні заклади додатково ускладнюють доступ.

Право на працю

У всіх охоплених моніторингом регіонах право на працю залишається суттєво обмеженим через небезпеку, переміщення населення, економічний спад, обов'язки з догляду та структурні бар'єри для участі на ринку праці. Хоча регіональна динаміка відрізняється, простежується спільна тенденція: скорочення можливостей працевлаштування, широка залежність від соціальної допомоги та обмежені шляхи забезпечення гідного та сталого існування.

У Миколаївській та Херсонській областях дані моніторингу свідчать, що соціальні виплати залишаються основним джерелом доходів домогосподарств (71 %), тоді як оплачувана зайнятість становить менше чверті джерел доходу. Зростання цін на продукти харчування, комунальні послуги та зимові витрати суттєво знизили купівельну спроможність, особливо серед пенсіонерів, які отримують мінімальну пенсію. Як зазначив один із респондентів: **«Ми економимо на їжі та ліках, в'яжемо шкарпетки й светри, щоб не витратити гроші на одяг»**. У зимовий період залежність від гуманітарної допомоги зросла через підвищення витрат на опалення та електроенергію. У Миколаївській області зафіксовані затримки з наданням зимової допомоги з боку кількох гуманітарних організацій у поєднанні з пошкодженням житлом і браком палива для опалення змусили деякі домогосподарства вдаватися до негативних стратегій виживання, зокрема проживати в непридатних для життя приміщеннях або розбирати пошкоджене житло на паливо. У Херсонській області респонденти частіше повідомляли про відмову в наданні допомоги без чітких пояснень, що сприяє недовірі до механізмів соціальної підтримки та посиленню напруженості в громадах.

Графік 9. Головні джерела доходу

<u>Виплати соціального захисту (пенсії, виплати тощо)</u>	136	68.7%
<u>Заробітня плата - офіційне працевлаштування</u>	45	22.7%
<u>Гуманітарна допомога(грошова або не грошова)</u>	20	10.1%
<u>Непостійна(Тимчасова) робота</u>	19	9.6%
<u>Власні накопичення</u>	14	7.1%
<u>Допомога від сім'ї/друзів</u>	6	3.0%
<u>Відсутність джерел, які надходять в сім'ю</u>	5	2.5%
<u>Інше</u>	1	0.5%
<u>Підприємництво/Самозайнятість</u>	1	0.5%

Обов'язки з догляду за людьми похилого віку та особами з інвалідністю додатково обмежують доступ до оплачуваної роботи, особливо в Херсонській області, де поєднуються низькі соціальні виплати, обмежена кількість вакансій і транспортні труднощі. Особи, які здійснюють догляд, послідовно повідомляють, що цілодобовий догляд не залишає можливості для працевлаштування або відпочинку: **«Для мене будь-яка інша робота неможлива, бо весь мій час і ресурси йдуть на догляд... людині потрібна допомога щодня».**

У Сумській області соціальні виплати залишаються основним джерелом доходів домогосподарств (68 %), що відображає дуже обмежений доступ до ринку праці. Люди похилого віку та особи, які здійснюють догляд за родичами з інвалідністю повідомили, що допомога зовсім не покриває базових потреб, змушуючи жорстко обмежувати витрати на їжу, засоби гігієни та ліки. Якісні дані ілюструють крайній рівень нестачі: **«Грошей вистачає лише на хліб... замість підгузків я використовую ганчірки».** Обов'язки з догляду за особами з інвалідністю та людьми похилого віку є критичним структурним бар'єром для працевлаштування, освіти та соціальної участі. Багато осіб, які здійснюють догляд, повідомляють, що не можуть залишити родичів без нагляду, що робить оплачувану роботу практично неможливою. Навіть там, де існують дистанційні або гнучкі можливості, ними може скористатися лише незначна меншість за наявності сімейної підтримки. Важливо, що тривала відсутність на ринку праці безпосередньо підриває довгостроковий соціальний захист: особи, які здійснюють догляд, повідомляють про скорочений трудовий стаж і, відповідно, низькі пенсії, що закріплює міжпоколіннєву бідність і залежність.

У Дніпропетровській та Запорізькій областях дві третини опитаних домогосподарств переважно залежать від соціальних виплат, тоді як лише невелика частка має доходи від трудової діяльності, здебільшого в державному секторі. Пенсії часто є єдиним джерелом доходу й широко оцінюються як недостатні для покриття базових потреб в умовах зростання цін. Здатність до подолання труднощів залишається низькою: більшість домогосподарств не мають активних механізмів адаптації, що підвищує залежність від гуманітарної допомоги та ризик негативних стратегій. Пов'язані з переміщенням адміністративні бар'єри, зокрема порушені трудові записи та прогалини в документації, додатково обмежують доступ до роботи та пільг. Хоча цифровізація дала змогу деяким людям відновити трудову історію, багато хто досі стикається з тривалими й дорогими процедурами, зокрема судовими, для визнання періодів зайнятості.

У Харківській області переміщення, близькість до бойових дій та скорочення економічної активності й надалі впливають на наявність робочих місць, тоді як нерегулярний громадський транспорт і вимоги до документації додатково обмежують доступ, особливо для сільських мешканців і ВПО. Дані про доходи домогосподарств свідчать про стійку нестабільність: половина домогосподарств повідомляє про місячний дохід нижче 9 000 грн із подальшою залежністю від соціальної допомоги та неформальних заробітків. Якісні результати вказують на поширену короткострокову, неофіційну або нестабільну зайнятість, часто без договорів і своєчасної оплати. Пошкодження інфраструктури, заміновані сільськогосподарські землі та втрата обладнання й надалі негативно впливають на джерела доходу, пов'язані із сільським господарством та сезонними роботами. Жінки з доглядовими обов'язками, люди похилого віку та особи з інвалідністю й надалі зазнають непропорційної ексклюзії через обмежену мобільність, обов'язки з догляду та недоступні робочі місця, що посилює негативні стратегії, зокрема використання заощаджень і скорочення необхідних витрат.

У Донецькій області право на працю залишається критично обмеженим через переміщення, постійну небезпеку та евакуацію або призупинення діяльності підприємств. Основним чинником безробіття є нестача наявних робочих місць, посилена віковою дискримінацією щодо людей віком 50–60 років, обмеженнями за станом здоров'я та обов'язками з догляду. Хоча центри зайнятості повідомляють про наявність вакансій, вони здебільшого обмежуються посадами, що потребують низької кваліфікації або пов'язані з наданням комунальних послуг, з нестабільним доходом і не доступні для всіх шукачів роботи. Структурні бар'єри, зокрема транспортні обмеження, низька мобільність, проблеми зі здоров'ям і невідповідність між навичками та доступною роботою, непропорційно впливають на жінок з доглядовими обов'язками, людей похилого віку, осіб з інвалідністю та малозабезпечені домогосподарства. У результаті багато мешканців залишаються залежними від соціальної допомоги або неформальної, короткострокової зайнятості, що перешкоджає реалізації права на працю в умовах гідності, безпеки та рівності.

Рекомендації

Органам державної влади

Посилити доступ до соціального захисту, компенсацій та документації

- Покращити проактивну й доступну комунікацію на рівні громад щодо прав на соціальний захист, компенсацію та евакуаційні виплати (єВідновлення, RD4U, статус ВПО, виплати за догляд), використовуючи офлайн-формати, низькотехнологічні рішення та інклюзивні підходи для осіб з інвалідністю.
- Збільшити частоту перегляду порогових сум компенсацій у межах програм відшкодування за пошкоджене житло відповідно до ринкових цін на будівельні матеріали та оплату праці (бажано щоквартально або раз на пів року).
- Терміново переглянути офіційний статус громад, які зазнали погіршення безпекової ситуації, для забезпечення доступу до реєстрації ВПО, соціальних виплат, житлової допомоги та компенсацій для фактично переміщеного населення.

Покращити доступ до послуг у прифронтових і сільських районах

- Посилити координацію між Пенсійним фондом України (ПФУ), центрами надання адміністративних послуг та органами місцевої влади, зокрема шляхом упровадження чітких алгоритмів, посилення кадрового потенціалу та розширення виїзної роботи для подолання затримок, інформаційних прогалин і непослідовних процедур.
- Розширити регулярні пільгові транспортні послуги, зокрема соціальне таксі та адаптований транспорт, для забезпечення доступу до медичних, реабілітаційних, пенсійних та адміністративних послуг і медичних комісій.
- Децентралізувати та масштабувати мобільні й виїзні послуги (охорона здоров'я, пенсійне забезпечення, юридичні та адміністративні процедури) з метою зменшення потреби у поїздках для вразливих груп населення.

Підтримати осіб, які здійснюють догляд, інклюзію та чутливі до захисту послуги

- Покращити соціальний захист осіб, які здійснюють догляд, шляхом підвищення розмірів виплат, розширення критеріїв відповідності, спрощення процедур і зарахування періодів догляду до страхового пенсійного стажу.
- Розробити та профінансувати професійні послуги з догляду, зокрема центри денного догляду та послуги тимчасового догляду за хворими та особами з інвалідністю в період відпочинку осіб, які зазвичай здійснюють догляд за ними, щоб дати змогу особам, які здійснюють догляд, працювати, навчатися або відновлювати сили.
- Масштабувати громадські програми з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (ПЗПСП) і соціальної інтеграції, зокрема регулярні соціальні заходи та виїзну роботу з ізольованими людьми похилого віку.

Гуманітарній спільноті

Посилити доступ до послуг через виїзну роботу та супровід

- Розширити мобільні, виїзні послуги та послуги супроводу (захист, правова допомога, житло/земля/майно, ПЗПСП, ГЗН, допомога з цифровими сервісами) у прифронтових, сільських і постраждалих від евакуації громадах, віддаючи пріоритет людям похилого віку, особам з інвалідністю, особам, які здійснюють догляд, і ВПО.
- Посилити надання юридичних консультацій і кейс-менеджменту (ведення випадків) щодо документації, житла/землі/майна, соціальних виплат і механізмів компенсації, доповнюючи їх грошовою допомогою для покриття пов'язаних адміністративних витрат.
- Розширити транспортну підтримку та послуги супроводу для забезпечення доступу до медичних, адміністративних і реабілітаційних послуг, зокрема направлень до спеціалізованої допомоги в сусідніх областях.

Підтримати засоби до існування, осіб, які здійснюють догляд, і вразливі групи

- Розробити спеціалізовані програми підтримки для осіб, які здійснюють догляд, зокрема психосоціальну допомогу, можливості перепочинку та цільову грошову або матеріальну підтримку.
- Сприяти розвитку можливостей працевлаштування та отримання доходу з урахуванням аспектів захисту, зокрема через перекваліфікацію, дистанційну або домашню роботу та підтримку з оформленням документів, пов'язаних із зайнятістю.
- Надати цільову допомогу людям похилого віку та особам з інвалідністю, зокрема засоби гігієни, допоміжні пристрої, реабілітаційну підтримку, павербанки, тверде паливо або допомогу з підготовкою до зими.

Сприяти інклюзії, гідності та підзвітності

- Посилити двосторонню комунікацію та прозорість із громадами шляхом чіткого пояснення критеріїв відбору, процесів ухвалення рішень і причин включення або виключення з програм, щоб зменшити напруженість і відновити довіру.
- Сприяти розвитку цифрової грамотності та доступу до електронних державних послуг за підтримки допоміжного персоналу для людей похилого віку та осіб з інвалідністю, зберігаючи при цьому офлайн-альтернативи.

Фінансується
Європейським
Союзом

DRC DANISH
REFUGEE
COUNCIL

Данська рада у справах біженців (DRC) заснована в Данії у 1956 році. Ми — провідна міжнародна гуманітарна організація у сфері вимушеного переміщення, що підтримує біженців, внутрішньо переміщених осіб під час переміщення, у вигнанні, під час облаштування та інтеграції на новому місці або після повернення.

Ми забезпечуємо захист і життєво необхідну гуманітарну допомогу. Ми допомагаємо переміщеним людям ставати самостійними та залученими до приймаючих громад — і працюємо з громадами, громадянським суспільством і відповідальними органами влади, щоб посилювати захист прав і сприяти мирному співіснуванню.

Докладніше про нашу діяльність: www.drc.ngo

Цей звіт підготовлено Данською радою у справах біженців (DRC) завдяки фінансуванню від Європейського Союзу. Висловлені погляди та думки належать виключно автору (авторам) і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу. Європейський Союз не несе відповідальності за них.